

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายในกรรมธรรม์ประกันภัยร้านทอง

1. สิทธิของบุคคลที่เกี่ยวข้องในสัญญาประกันวินาศภัย

บทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญา ลักษณะ 20 ว่าด้วยเรื่องประกันภัย มาตรา 861 ถึงมาตรา 897 เป็นกฎหมายที่กำหนดนิติสัมพันธ์เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องในสัญญาประกันภัย

1.1 สิทธิของผู้เอาประกันวินาศภัย

ในสัญญาประกันวินาศภัยมีบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นผู้เสนอที่จะขอทำสัญญาประกันวินาศภัยที่สำคัญ คือ ผู้เอาประกันภัย ซึ่งเป็นบุคคลที่กฎหมายกำหนดสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครอง ดังนี้

1.1.1 สิทธิที่ผู้เอาประกันจะได้รับกรรมธรรม์ประกันภัย

เมื่อคู่สัญญาประกันภัยทั้งสองฝ่ายตกลงทำสัญญาประกันภัยกันแล้ว สิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาแต่ละฝ่ายก็เกิดขึ้น โดยที่กฎหมายบังคับให้ผู้เอาประกันต้องชำระเงินจำนวนหนึ่งเป็นค่าเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้รับประกันภัย ส่วนทางด้านผู้รับประกันภัยก็มีหน้าที่ต้องส่งมอบหลักฐานที่แสดงว่าได้มีการรับประกันภัยเกิดขึ้นแล้ว โดยที่ผู้รับประกันภัยจะส่งเอกสารหลักฐานการรับประกัน ซึ่งเรียกว่า กรรมธรรม์ประกันภัย เป็นเอกสารที่ลงลายมือชื่อผู้รับประกันภัย ซึ่งผู้รับประกันภัยต้องทำขึ้นและส่งมอบให้แก่ผู้เอาประกันภัย แต่มิให้ถือว่าเป็นสัญญาประกันภัย เนื่องจากสัญญาประกันภัยเป็นข้อตกลงระหว่างผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัย ข้อตกลงนี้เกิดเป็นสัญญาขึ้นเมื่อมีคำเสนอของผู้เอาประกันภัยและมีคำสนองรับของผู้รับประกันภัยยอมตนเข้ารับการเสี่ยงภัยแทนผู้เอาประกันภัย โดยไม่จำเป็นต้องมีลายลักษณ์อักษรหรือกรรมธรรม์ประกันภัย ส่วนกรรมธรรม์ประกันภัยเป็นเพียงเอกสารที่ผู้รับประกันภัยทำขึ้นเพื่อแสดงว่าได้มีการทำสัญญาประกันภัยเกิดขึ้นแล้ว โดยข้อกำหนดในกรรมธรรม์จะมีลักษณะอย่างไรขึ้นอยู่กับคู่กรณีทั้งสองฝ่ายที่จะตกลงกัน แต่กรรมธรรม์ประกันภัยจะต้องมีข้อความตรงตามสัญญาประกันภัย โดยกำหนดรายละเอียดใน

กรมธรรม์ตรงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 867 วรรคสาม กำหนดรายการต่างๆ ซึ่งต้องปรากฏในกรมธรรม์ประกันภัยมีรายละเอียดของเนื้อหาดังต่อไปนี้

(1) วัตถุประสงค์เอาประกัน คือฐานที่ตั้งของส่วนได้เสีย เช่น ทรัพย์สินที่มีประกันภัย เป็นต้นว่า สิ่งปลูกสร้างที่ได้รับประกันภัย ต้องเป็นวัตถุประสงค์ที่มีรูปร่าง มีราคา สามารถกำหนดจำนวนราคาการชดเชยค่าสินไหมทดแทนได้ ดังตัวอย่าง เป็นการประกันภัยสถานที่อยู่เป็นวัตถุประสงค์เอาประกันภัย ต่อมาได้ที่อยู่ใหม่และสลักหลังแก้ไขในกรมธรรม์ ไฟไหม้โกดังที่ระบุนิวใหม่ ผู้รับประกันภัยต้องมีความรับผิดชอบตามสัญญา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 882/2523 กรมธรรม์ประกันภัยระบุนิวว่า โจทก์มีที่อยู่แห่งหนึ่ง และได้นำสถานที่หรือทรัพย์สินที่โจทก์อยู่นั้นเองเอาประกันภัยไว้กับจำเลย ต่อมาโจทก์แจ้งที่อยู่ของโจทก์ใหม่ ซึ่งจำเลยก็ได้สลักหลังแก้ไขให้โจทก์แล้ว การสลักหลังดังกล่าว จะฟังว่าเป็นการแก้ไขเฉพาะที่อยู่ของโจทก์อย่างเดียวไม่ได้ เพราะสถานที่อยู่ของโจทก์ก็คือตัววัตถุที่โจทก์เอาประกันภัยไว้แต่เดิมนั้นเอง ทั้งที่อยู่ของโจทก์ผู้เอาประกันภัยจะมีการเปลี่ยนแปลงภายหลังหรือไม่ก็ไม่ใช่ข้อสาระสำคัญที่จะต้องระบุนิวในกรมธรรม์ประกันภัยตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 867

(2) ภัยที่ผู้รับประกันภัยยอมเข้ารับการเสี่ยง คือ เงื่อนไขแห่งความรับผิดชอบของสัญญาในการที่ผู้รับประกันภัยต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัย คือ ภัยที่จะได้เกิดขึ้นแก่วัตถุที่เอาประกัน เช่น การประกันอัคคีภัยกับตัวอาคาร หรือสิ่งปลูกสร้าง เป็นต้น โดยภัยที่ผู้รับประกันภัยยอมเข้าเสี่ยงภัยถือเป็นหัวข้อที่สำคัญของสัญญาประกันภัย เพราะถ้าไม่มีภัยที่จะรับเสี่ยงสัญญาประกันภัยก็จะเกิดขึ้นไม่ได้

(3) ราคาแห่งมูลประกันภัย คือ ราคาแห่งส่วนได้เสียอันต้องระบุนิวไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย เป็นข้อกำหนดจำนวนอย่างสูงของค่าทดแทนที่จะได้รับในการประกันวินาศภัย ถ้าได้กำหนดสูงเกินไป ผู้รับประกันภัยอาจมีการตรวจสอบหาข้อมูลเพื่อนำมาพิสูจน์ว่าผู้เอาประกันได้กำหนดราคาแห่งส่วนได้เสียหรือราคาแห่งมูลประกันภัยไว้สูงเกินกว่าความจริง อาจมีการขอลดจำนวนเงินค่าทดแทนที่จะต้องจ่ายลง โดยคืนเบี้ยประกันภัยตามส่วนพร้อมทั้งดอกเบี้ย ถ้าได้กำหนดไว้ต่ำไปก็คงไม่เป็นการผูกมัดผู้เอาประกันภัยเช่นเดียวกัน ราคาแห่งส่วนได้เสียที่ได้กำหนดกันไว้เท่าใดก็ย่อมจะเอาประกันภัยได้ไม่เกินส่วนได้เสียที่ได้กำหนดไว้ นั้น การระบุราคาของส่วนได้เสียเป็นหลักการเบื้องต้นที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในการคืนเบี้ยประกันภัยสำหรับบางกรณีเท่านั้น

(4) จำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัย หมายถึง จำนวนเงินที่ผู้เอาประกันภัยเสนอขอทำประกันภัย และผู้รับประกันภัยตกลงรับประกันภัย โดยมีข้อสัญญาจะชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้ในกรณีที่เกิดวินาศภัยหากมีขึ้นหรือในเหตุการณ์อย่างอื่นในอนาคตดังที่ระบุนิวไว้ในสัญญา โดย

จำนวนเงินที่ผู้เอาประกันภัยได้ส่งใช้ให้กับผู้รับประกันภัยนั้น แม้ไม่มีวินาศภัยตามที่ตกลงไว้ในสัญญาเกิดขึ้น ผู้เอาประกันภัยก็ไม่มีสิทธิเรียกร้องเงินที่ได้ส่งใช้ไปแล้วนั้นคืนจากผู้รับประกันภัยได้ เนื่องจากเป็นการส่งใช้ตามที่ได้มีการตกลงกันไว้ในสัญญาประกันภัย

(5) จำนวนเบี้ยประกันภัยและวิธีการส่งเบี้ยประกันภัย หมายถึง จำนวนเงินที่ผู้เอาประกันภัยตกลงจะส่งเบี้ยประกันให้กับผู้รับประกันภัย เพื่อตอบแทนในการที่ผู้รับประกันภัยตกลงยอมเข้ารับการเสี่ยงภัยไว้แทนผู้เอาประกันภัย จะส่งใช้เป็นงวดเดียวหรือส่งใช้หลายงวดติดต่อกันอย่างไรก็ได้ ส่วนวิธีการส่งเบี้ยประกันภัยนั้น คือโดยลักษณะหรือสภาพของการส่งเบี้ยประกันภัย กำหนดวิธีส่งได้หลายวิธี เช่น การส่งเบี้ยประกันด้วยเช็ค หรือการส่งเบี้ยโดยผ่านทางธนาคารสั่งจ่ายในนามผู้รับประกันภัย หรือผู้รับประกันภัยส่งตัวแทนไปปรับเบี้ยประกันภัยกับผู้เอาประกันภัย ตามธรรมดาการส่งเงินประกันจะต้องส่งล่วงหน้าและถ้าไม่ส่งเบี้ยประกันภัยก็จะมีข้อตกลงว่าไม่ถือว่าสัญญาประกันภัยได้เกิดขึ้น และถ้าไม่มีข้อความระบุไว้ชัดเจนแล้ว ก็เป็นแต่เพียงสัญญาต่างตอบแทนซึ่งการชำระหนี้ของฝ่ายหนึ่งยอมเป็นเงื่อนไขแห่งการชำระหนี้ของอีกฝ่ายหนึ่ง แต่ไม่ใช่เงื่อนไขแห่งสัญญา คือสัญญาอาจเกิดขึ้นได้ โดยไม่จำเป็นที่ฝ่ายหนึ่งจะต้องชำระหนี้ล่วงหน้าดังตัวอย่าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2470/2518 กรมธรรม์ประกันภัยระบุว่า กรมธรรม์มีผลในวันที่บริษัทได้รับเงินเบี้ยประกันภัยตามเช็ค ผู้เอาประกันภัยชำระเบี้ยประกันภัยด้วยเช็ค เมื่อวันศุกร์ที่ 26 กุมภาพันธ์ เวลาราชการปิดรับเช็คแล้ว จึงเข้าบัญชีเรียกเก็บได้ในวันจันทร์ที่ 1 มีนาคม เกิดอุบัติเหตุเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ บริษัทไม่ต้องรับผิดชอบ

(6) ถ้าหากสัญญาประกันภัยมีกำหนดเวลา ต้องลงเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดไว้เพื่อจะได้ทราบถึงช่วงระยะเวลาที่การประกันภัยมีผลใช้บังคับตามสัญญา โดยกำหนดเงื่อนไขเวลาเริ่มต้นของสัญญาและเงื่อนไขเวลาสิ้นสุดตามที่ได้กำหนดลงไว้ ถ้าไม่ได้กำหนดกันไว้ ก็ถือตั้งแต่วันที่ทำสัญญาจนกว่าจะมีการบอกเลิกสัญญา โดยจะบอกเลิกสัญญาเมื่อใดขึ้นอยู่กับคู่กรณีจะกำหนดไม่มีกฎหมายจำกัดไว้แต่ประการใด กำหนดเวลาเริ่มต้นของสัญญาประกันภัยจะย้อนขึ้นไปก่อนที่ได้ตกลงทำสัญญากันไม่ได้เพราะภัยที่รับประกันต้องเป็นภัยที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบในภัยที่เกิดขึ้นก่อนสัญญา แม้ผู้รับประกันภัยจะได้ล่วงรู้ถึงภัยที่จะยอมเข้ารับการเสี่ยงภัยอยู่ก่อนแล้วและลงวันเริ่มต้นในกรมธรรม์ย้อนหลังขึ้นไปก่อนวันที่เกิดภัยก็ยังคงลงเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดไว้

(7) ชื่อหรือยี่ห้อของผู้รับประกันภัย หมายถึง ชื่อของบริษัทผู้รับประกันภัย สำหรับประเทศไทยนั้นกำหนดให้บริษัทผู้รับประกันภัยต้องเป็นนิติบุคคลประเภทบริษัท จำกัด หรือบริษัทมหาชนจำกัดที่ได้รับใบอนุญาตให้ประกอบธุรกิจประกันวินาศภัย ดังที่พระราชบัญญัติประกัน

วินาศภัย พ.ศ.2535 มาตรา 6 วรรคแรก บัญญัติว่าภายใต้บังคับมาตรา 7 การประกอบธุรกิจประกันวินาศภัยจะกระทำได้อต่อเมื่อได้จัดตั้งขึ้นในรูปบริษัทจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือบริษัทมหาชนจำกัดตามกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัด โดยได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันวินาศภัยจากรัฐมนตรีโดยอนุมัติคณะรัฐมนตรี

(8) ชื่อหรือยี่ห้อของผู้ที่จะเอาประกันภัย หมายถึง ชื่อของผู้เอาประกันภัยหรือชื่อทางการค้าซึ่งรู้จักกันในทางการค้าของผู้เอาประกันภัย อาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้

(9) ชื่อของผู้รับประโยชน์ ถ้าจะพึงมี หมายถึง บุคคลที่จะได้รับประโยชน์จากสัญญาประกันภัยโดยผู้เอาประกันภัยเป็นผู้ระบุในกรมธรรม์ประกันภัยว่าจะให้บุคคลใดได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนจากบริษัทผู้รับประกันภัยกรณีเมื่อเกิดวินาศภัยขึ้น โดยอาจจะระบุให้ผู้รับประโยชน์เป็นบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่ตัวผู้เอาประกันภัยก็ได้ ถือเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกกำหนดให้ผู้ที่จะรับประโยชน์จากสัญญาเข้าแสดงตนเพื่อรับประโยชน์จากเงื่อนไขของสัญญา ดังตัวอย่าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 35/2513 ตามกรมธรรม์ประกันภัยซึ่ง ช. ผู้เอาประกันภัยทำไว้กับจำนวนผู้รับประกันภัยระบุให้โจทก์เป็นผู้รับประโยชน์ เมื่อทรัพย์สินที่เอาประกันภัยถูกเพลิงไหม้หมด และโจทก์มีหนังสือบอกกล่าวให้จำเลยทราบแล้วจะถือเอาประโยชน์จากสัญญาตามกรมธรรม์นั้น สิทธิของโจทก์ย่อมเกิดขึ้นตั้งแต่เวลาที่แสดงเจตนาดังกล่าว ช. หรือจำเลยหาอาจเปลี่ยนแปลงหรือระงับสิทธินั้นในภายหลังได้ไม่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 32/2521 ผู้เช่าซื้อเอาประกันภัยรถยนต์ที่เช่าซื้อ โดยระบุผู้ให้เช่าซื้อเป็นผู้รับประโยชน์ รถยนต์เกิดอุบัติเหตุ ผู้ให้เช่าซื้อแจ้งให้ผู้เอาประกันภัยใช้ค่าเสียหายตามกรมธรรม์ประกันภัย เป็นการถือเอาประโยชน์ตามสัญญาเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอกและฟ้องคดีเองได้ ไม่ใช่ฟ้องแทนผู้เช่าซื้อ

(10) วันที่ทำสัญญาประกันภัยคือวันที่ข้อกำหนดเงื่อนไขในสัญญามีผลใช้บังคับ เป็นวันที่ผู้รับประกันภัยกับผู้เอาประกันภัยตกลงทำสัญญาต่อกันซึ่งอาจจะเป็นวันก่อนหรือวันเดียวกับวันที่ออกกรมธรรม์ประกันภัยก็ได้ แต่จะเป็นวันหลังจากวันที่กรมธรรม์ออกมาใช้บังคับแล้วไม่ได้ โดยที่ วันทำสัญญามีความสำคัญในการที่จะได้รับความคุ้มครองตามเงื่อนไขของสัญญา ทำให้เกิดสิทธิและหน้าที่ต่อกันในระหว่างคู่สัญญามีผลบังคับได้ตั้งแต่วันที่กำหนดในสัญญาประกันภัย

(11) สถานที่และวันที่ได้ทำกรมธรรม์ประกันภัย หมายถึงสถานที่อันเป็นที่จัดทำหรือออกกรมธรรม์ให้แก่ผู้เอาประกันภัย ซึ่งอาจเป็นสถานที่เดียวกันหรือแตกต่างจากสถานที่ที่ตกลงกันทำสัญญาประกันภัยก็ได้

วันที่ทำกรรมกรรม หมายถึง วันที่ผู้รับประกันภัยได้จัดทำหรือออกเอกสารที่เรียกว่า กรรมกรรมประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัยเพื่อใช้เป็นหลักฐานการเกิดของสัญญาประกันภัย ซึ่ง อาจจะเป็นวันที่เดียวกันหรือแตกต่างกันจากวันที่ตกลงทำสัญญาประกันภัยก็ได้ แต่จะก่อนวันที่ทำ สัญญาประกันภัยไม่ได้ เนื่องจากก่อนที่จะมีการตกลงทำสัญญาประกันภัย ยังไม่แน่ว่าจะมีสัญญา ประกันภัยหรือไม่ ดังนั้นจึงออกหลักฐานกรรมกรรมประกันภัยไม่ได้

1.1.2 สิทธิที่ผู้เอาประกันได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

ในกรณีที่มีการตกลงทำสัญญาประกันภัยต้องมีการระบุผู้ที่จะมีสิทธิได้รับการชดใช้ ค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันภัย ซึ่งผู้เอาประกันภัยเป็นผู้กำหนดบุคคลที่จะเป็นผู้รับ ประโยชน์ตามสัญญา อาจเป็นผู้เอาประกันภัยเองหรืออาจเป็นบุคคลภายนอกก็ได้ ตามที่ประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 862 ได้ให้บทวิเคราะห์ศัพท์คำว่า “ผู้รับประโยชน์” ไว้ว่า บุคคลผู้ จะพึงได้รับค่าสินไหมทดแทนซึ่งอาจเป็นบุคคลคนเดียวกับผู้เอาประกันภัย หรืออาจเป็นบุคคลอื่นที่ ระบุในสัญญาประกันภัยไว้ให้เป็นผู้รับประโยชน์ก็ได้ ถ้าในสัญญาได้ระบุตัวบุคคลอื่นเป็นผู้รับ ประโยชน์ สัญญานั้นก็ได้ชื่อว่าเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอก อันมีผลบังคับได้ตาม มาตรา 374, 375 และมาตรา 376 สิทธิของผู้รับประโยชน์ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกนี้จะเกิดขึ้นตั้งแต่ เวลาที่แสดงเจตนามาก่อนหรือหลังจากที่ได้เกิดวินาศภัยแล้ว และผู้รับประโยชน์มีสิทธิเรียกร้องเอา จากบริษัทผู้รับประกันภัยโดยตรงในนามของตนเอง (จิตติ ดิงศกัทธิย์, 2545, หน้า 108)

1.1.3 สิทธิผู้เอาประกันบอกเลิกสัญญาก่อนเริ่มเสี่ยงภัย

ในกรณีที่มีการตกลงทำสัญญาประกันภัยระหว่างคู่สัญญาแล้วต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่ จะต้องปฏิบัติต่อกัน แต่ก่อนที่จะเกิดภัยที่รับเสี่ยงเกิดขึ้นผู้เอาประกันจะบอกเลิกสัญญาเสียแต่ ก่อนที่ภัยจะเกิดขึ้นก็ได้ แต่ทั้งนี้ผู้รับประกันภัยชอบที่จะได้รับเงินค่าเบี้ยประกันภัยครึ่งหนึ่งของ จำนวนเงินเบี้ยประกันภัยทั้งหมด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 872 ซึ่งบัญญัติว่า “ก่อนเริ่มเสี่ยงภัย ผู้เอาประกันภัยจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้ แต่ผู้รับประกันภัยชอบที่จะได้เบี้ย ประกันภัยกึ่งจำนวน” จากบทบัญญัติดังกล่าวแม้ผู้รับประกันวินาศภัยจะมีได้มีส่วนต้องรับผิดชอบ กับการบอกเลิกสัญญาประกันภัยของผู้เอาประกันภัยก็ตาม แต่กฎหมายก็ได้กำหนดให้ผู้รับประกันภัย ได้รับเงินค่าเบี้ยประกันจากผู้เอาประกันเพียงครึ่งหนึ่งของจำนวนเงินเบี้ยประกันภัยที่ได้รับจากผู้ เอาประกันภัย

1.1.4 สิทธิผู้เอาประกันขอลดเบี้ยประกันภัยตาม มาตรา 864

ในกรณีที่มีการตกลงทำสัญญาประกันภัยระหว่างผู้รับประกันภัยกับผู้เอาประกันภัย โดยคู่สัญญาประกันจะยกเอาวินาศภัยอย่างไรโดยเฉพาะขึ้นมาเป็นหลักในการพิจารณากำหนด จำนวนเบี้ยประกันภัย ซึ่งวิธีการคิดเบี้ยประกันของผู้รับประกันภัยพิจารณาจากภัยที่รับเสี่ยงโดย

ปกติก็จะมีผู้ชำนาญการตีราคา ซึ่งเป็นหน้าที่ผู้รับประกันภัยต้องจัดหาและออกค่าใช้จ่ายในการที่จะได้ข้อมูลการเฉลี่ยภัยกับจำนวนวินาศภัยที่เกิดขึ้นมีความเสียหายเป็นจำนวนเท่าใดเพื่อนำมาพิจารณาประกอบเพื่อที่จะกำหนดจำนวนเงินเบี้ยประกันภัย ไม่ให้สูงหรือต่ำจนเกิดความเสียหายกับผู้รับประกันภัย ซึ่งการเรียกเบี้ยประกันภัยสูงกว่ากรณีตามปกติทั่วไปอาจเกิดได้เนื่องจากวินาศภัยที่จะรับเสี่ยงภัยนั้นมีความเสี่ยงที่สูงกว่าปกติธรรมดา ทำให้ผู้รับประกันภัยต้องกำหนดจำนวนเบี้ยประกันภัยให้สูงขึ้น แต่ถ้าต่อมาภัยที่รับเสี่ยงไว้เป็นพิเศษนั้นได้หมดไปแล้ว แต่ยังมีวินาศภัยตามปกติยังคงมีอยู่ ผู้เอาประกันภัยจะขอให้ผู้รับประกันภัยลดเบี้ยประกันภัยในอนาคตสำหรับภัยรับเสี่ยงไว้เป็นพิเศษได้ โดยการเสียเบี้ยประกันตามปกติธรรมดาของการเสี่ยงภัยทั่วๆ ไป ได้ดังตัวอย่างเช่น กรณีทำประกันอัคคีภัยอาคารพาณิชย์เพื่อใช้เป็นที่เก็บน้ำมันเชื้อเพลิงของรถโดยสารประจำทาง ถือเป็นการใช้อาคารพาณิชย์เป็นกรณีพิเศษแตกต่างจากการใช้เพื่ออยู่อาศัยทั่วไป ซึ่งการคำนวณเบี้ยประกันภัยของผู้รับประกันภัยก็ต้องนำข้อมูลการใช้อาคารเพื่อเก็บน้ำมันเชื้อเพลิงมาพิจารณาประกอบว่าจะยอมเข้ารับการเสี่ยงภัยตัวอาคารพาณิชย์หรือไม่ หรือถ้ายอมเข้ารับการเสี่ยงภัยก็ต้องมีการกำหนดจำนวนเบี้ยประกันภัยให้สูงขึ้นเนื่องจากโอกาสที่จะเกิดอัคคีภัยมีสูงกว่าการใช้อาคารพาณิชย์เพื่อการอยู่อาศัยทั่วไป แต่ถ้าต่อมาอาคารพาณิชย์ที่เอาประกันภัยไว้ไม่ได้เก็บน้ำมันเชื้อเพลิงไว้ที่ตัวอาคารพาณิชย์อีกต่อไป ผู้เอาประกันภัยมีสิทธิที่จะขอลดเบี้ยประกันภัยจากผู้รับประกันภัยลงตามส่วนที่ระยะเวลาเอาประกันภัยยังคงมีอยู่ได้ เพราะภัยที่รับเสี่ยงไว้เป็นพิเศษได้สูญสิ้นไปแล้ว

1.1.5 สิทธิผู้เอาประกันขอลดจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยและเบี้ยประกันภัย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 873 บัญญัติว่า ถ้าในระหว่างอายุสัญญาประกันภัยนั้น มูลประกันภัยได้ลดน้อยถอยลงไปหนักไฉไร ท่านว่าผู้เอาประกันภัยชอบที่จะได้ลดจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยไว้ และลดจำนวนเงินเบี้ยประกันภัย

การลดจำนวนเงินเบี้ยประกันภัยนั้น ให้เป็นผลต่อไปในอนาคต

มูลประกันภัยหรือส่วนได้เสียที่ผู้เอาประกันภัยมีอยู่ต่อวัตถุที่เอาประกันภัยนั้นอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางเพิ่มขึ้นหรือลดลงได้ หากในระหว่างการคุ้มครองตามอายุสัญญาประกันภัยส่วนได้เสียหรือมูลประกันภัยที่เกิดขึ้นทำให้วัตถุที่เอาประกันภัยมีความเสี่ยงลดน้อยลง กฎหมายจึงกำหนดให้สิทธิผู้เอาประกันภัยในการขอลดจำนวนเงินซึ่งเอาประกันวินาศภัยและลดจำนวนเงินเบี้ยประกันภัยลงตามส่วนได้ ตัวอย่างเช่น การทำประกันอัคคีภัยอาคารสูง 10 ชั้น ตีราคาประกันภัยชั้นละ 200,000 บาท ไปประกันอัคคีภัยไว้กับบริษัทผู้รับประกันภัย มูลประกันวินาศภัยตามกรมธรรม์เท่ากับ 2,000,000 บาท กำหนดเบี้ยประกันภัยปีละ 2,000 บาท ต่อมาปีประภาศของเทศบาลเกี่ยวกับทำเลที่ตั้งใกล้กับหน่วยราชการฐานทัพเรือ จุดที่เป็นยุทธศาสตร์ของกองทัพเรือห้าม

มิให้มีการสร้างอาคารสูงเกิน 4 ชั้น และห้ามมิให้มีอาคารสูงเกิน 4 ชั้น จึงต้องทำการทบทวนให้เหลือโครงสร้างตึกเพียงแค่ 4 ชั้น ตึกที่ทำประกันอัคคีภัยหลังดังกล่าวเมื่อทำการทบทวนให้เหลือ 4 ชั้นแล้ว ก็จะเห็นได้ว่ามูลค่าประกันวินาศภัยได้ลดน้อยถอยลงไปหนักไซ้ ผู้เอาประกันวินาศภัยจึงมีสิทธิที่จะขอลดจำนวนเงินซึ่งเอาประกันวินาศภัยไว้จาก 2,000,000 บาท ตามกรมธรรม์ประกันวินาศภัยให้เหลือตามวัตถุประสงค์ที่เอาประกันภัยที่แท้จริงตามจำนวนชั้นของอาคารที่เหลือเพียง 4 ชั้น ตรีราคาประมาณ 400,000 บาท กำหนดจำนวนเบี้ยประกันใหม่ปีละ 400 บาทตามมูลค่าประกันภัยที่เหลืออยู่และลดจำนวนเงินเบี้ยประกันวินาศภัยลงได้ตามส่วน

จากบทบัญญัติกฎหมายมาตรา 873 วรรคสอง ที่บัญญัติว่า การลดจำนวนเบี้ยประกันภัย ให้เป็นผลต่อไปในอนาคตนั้น กล่าวคือ การลดจำนวนเบี้ยประกันวินาศภัย จะใช้สำหรับกรณีที่เบี้ยประกันวินาศภัยนั้นยังไม่ถึงกำหนดชำระ ส่วนเบี้ยประกันวินาศภัยที่ถึงกำหนดชำระไปแล้วก็ไม่สามารถขอลดหรือขอเบี้ยประกันจากผู้รับประกันภัยกลับคืนมาได้ เนื่องจากการชำระหนี้ที่มีมูลหนี้อื่นจะอ้างกฎหมายได้

1.1.6 สิทธิผู้เอาประกันบอกเลิกสัญญาตามพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย

ตามพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ.2535 มาตรา 29 วรรคสี่ บัญญัติว่า ในกรณีที่บริษัทออกกรมธรรม์ประกันภัยโดยใช้แบบหรือข้อความที่นายทะเบียนมิได้ให้ความเห็นชอบตามวรรคหนึ่ง หรือวรรคสอง ผู้เอาประกันภัยจะเลือกให้บริษัทต้องรับผิดชอบตามกรมธรรม์ประกันภัยนั้น หรือจะบอกเลิกสัญญาประกันภัยนั้นเสีย และให้บริษัทคืนเบี้ยประกันภัยทั้งสิ้นที่ได้ชำระไว้แล้วแก่บริษัทก็ได้ และไม่ว่าผู้เอาประกันภัยจะใช้สิทธิดังกล่าวนี้ประการใดหรือไม่ ย่อมไม่เป็นเหตุให้บริษัทพ้นความผิดที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้

เมื่อสัญญาประกันวินาศภัยเกิดขึ้นแล้ว กฎหมายบังคับให้ผู้รับประกันวินาศภัยส่งมอบหลักฐานที่แสดงว่าได้มีการตกลงรับประกันวินาศภัย ซึ่งมีเนื้อความถูกต้องตามสัญญาประกันวินาศภัยให้แก่ผู้เอาประกันวินาศภัยยึดถือไว้เพื่อใช้เป็นหลักฐานว่าได้มีการตกลงทำสัญญาประกันภัยเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งเอกสารที่เป็นข้อตกลงระหว่างคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย เรียกว่า กรมธรรม์ประกันภัย โดยที่ผู้รับประกันวินาศภัยต้องกำหนดเงื่อนไขของสัญญาให้มีเนื้อความที่ถูกต้องเป็นไปตามเจตนาของคู่สัญญาถือไว้ฝ่ายละหนึ่งฉบับ โดยมีข้อความที่ตรงกัน ตัวกรมธรรม์ประกันภัยจะต้องมีรายการตามแบบที่กฎหมายกำหนดและมีข้อความตามที่นายทะเบียนให้ความเห็นชอบรวมทั้งเอกสารประกอบหรือแนบท้ายกรมธรรม์ประกันวินาศภัยด้วย โดยลักษณะของกรมธรรม์จะเป็นแบบมาตรฐานหรือสัญญาสำเร็จรูป มีลักษณะเช่นเดียวกับสินค้าสำเร็จรูปทั่วไป มีการกำหนดเงื่อนไข การคุ้มครองหลักเป็นมาตรฐานรวมทั้งมีอัตราเบี้ยประกันภัยที่ชัดเจน และแน่นอนกำหนดไว้ในกรมธรรม์ส่งมอบให้แก่ผู้เอาประกันภัย แต่ทั้งนี้กรมธรรม์ที่ส่งมอบให้ผู้เอาประกันภัยต้อง

ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียน ในกรณีที่ผู้รับประกันวินาศภัยส่งมอบกรมธรรม์โดยใช้แบบหรือข้อความที่นายทะเบียนมิได้ให้ความเห็นชอบ ผู้เอาประกันภัยมีสิทธิเลือกให้ผู้รับประกันวินาศภัยต้องรับผิดชอบตามกรมธรรม์ประกันวินาศภัย หรือจะบอกเลิกสัญญาประกันวินาศภัยนั้นเสียก็ได้และให้ผู้รับประกันวินาศภัยคืนเบี้ยประกันวินาศภัยทั้งหมดที่ได้ชำระไปแล้วก็ได้

1.2 สิทธิของผู้รับประกันวินาศภัย

เป็นบุคคลที่มีความสำคัญในสัญญาประกันวินาศภัยเพราะเป็นบุคคลที่ยอมตนเข้ารับเสี่ยงภัยแทนผู้เอาประกันภัย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญา ลักษณะ 20 ว่าด้วยเรื่องประกันภัย ได้กำหนดสิทธิของผู้รับประกันภัยในการที่จะได้รับเบี้ยประกันวินาศภัยตามที่ระบุไว้ในสัญญาประกันภัย หรือสิทธิที่จะลดจำนวนค่าสินไหมทดแทนกรณีผิดสัญญาประกันภัย หรือสิทธิที่จะเรียกให้ผู้เอาประกันภัยจัดหาหลักประกันให้ใหม่ หรือสิทธิในการเข้ารับช่วงสิทธิกรณีที่บริษัทได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เอาประกันภัยแล้ว ซึ่งสิทธิของผู้รับประกันภัยที่ต้องปฏิบัติเกี่ยวข้องกับสัญญาประกันภัยไว้ ดังนี้

1.2.1 สิทธิของผู้รับประกันที่จะได้รับเบี้ยประกันวินาศภัย

สิทธิที่จะได้รับเบี้ยประกันตามสัญญาถือเป็นสิทธิเด็ดขาดของผู้รับประกันเพื่อเป็นการตอบแทนการเข้ารับเสี่ยงภัยแทนผู้เอาประกันตลอดระยะเวลาแห่งสัญญานั้น ไม่ว่าตลอดอายุของสัญญานั้นจะเกิดวินาศภัยกับผู้เอาประกันภัยหรือไม่ ตัวผู้เอาประกันภัยก็ไม่มีสิทธิเรียกร้องให้บริษัทคืนเบี้ยประกันให้ถือเป็นสัญญาต่างตอบแทนทั่วไป เพราะหน้าที่ที่จะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เอาประกันภัยกรณีวินาศภัยเกิดขึ้นตามสัญญานั้น เป็นหน้าที่ที่จะเกิดมีขึ้นหรือไม่เกิดก็ได้ในอนาคตที่ไม่อาจคาดหมายได้ล่วงหน้า ฉะนั้นแม้วินาศภัยตามสัญญาจะไม่เกิดขึ้นตัวผู้เอาประกันภัยเองจะเรียกร้องให้บริษัทคืนเบี้ยประกันให้เนื่องจากบริษัทไม่ได้ชำระหนี้ค่าสินไหมทดแทนให้กับตัวผู้เอาประกันภัยไม่ได้

1.2.2 สิทธิของผู้รับประกันภัยที่จะได้ลดจำนวนค่าสินไหมทดแทน

ในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียในมูลประกันภัยน้อยกว่าราคาที่ได้กำหนดกันไว้ คู่สัญญาประกันภัยอาจตกลงกำหนดราคาแห่งมูลประกันภัยกันใหม่ แต่ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าราคาแห่งมูลประกันภัยตามที่ได้มีการตกลงในสัญญานั้นกำหนดไว้สูงเกินไป จึงจะมีการลดจำนวนค่าสินไหมทดแทนได้ ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 874 บัญญัติว่า “ถ้าคู่สัญญาได้กำหนดราคาแห่งมูลประกันภัยไว้ ผู้รับประกันภัยชอบที่จะได้ลดจำนวนค่าสินไหมทดแทน ก็แต่เมื่อได้พิสูจน์ว่าราคาแห่งมูลประกันภัยตามที่ได้ตกลงกันไว้เป็นจำนวนสูงเกินไป และคืนจำนวนเบี้ยประกันภัยให้ตามส่วนกับทั้งดอกเบี้ยด้วย” ดังตัวอย่างเช่น เจ้าหนี้ผู้รับจ้างงอโกดังสินค้า

แห่งหนึ่งย่อมมีส่วนได้เสียเฉพาะหนี้จำนองที่ยังคงค้างชำระแก่ตนเท่านั้น จึงมีสิทธิทำสัญญาเอาประกันวินาศภัยตามจำนวนหนี้ที่ยังคงค้างชำระแก่ตนได้ โดยกำหนดราคาแห่งมูลประกันภัยเท่ากับจำนวนหนี้ที่ยังคงค้างชำระหากภายหลังถูกหนี้จำนองได้ชำระหนี้จำนองให้แก่เจ้าหนี้ผู้รับจำนองเป็นจำนวนมากแล้ว ก็ยอมทำให้ส่วนได้เสียของเจ้าหนี้ผู้รับจำนองลดลง ราคาแห่งมูลประกันภัยที่ได้กำหนดกันไว้นั้นมีจำนวนสูงกว่าส่วนได้เสียมาก ผู้รับประกันภัยมีสิทธิที่จะลดจำนวนค่าสินไหมทดแทนและคืนจำนวนเบี้ยประกันภัยให้ตามส่วนกับทั้งดอกเบี้ยด้วย เป็นการใช้สิทธิของผู้รับประกันภัยตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เพื่อมิให้ผู้รับประกันภัยต้องรับภาระมากเกินไปราคาแห่งมูลประกันภัยที่แท้จริง

สิทธิที่จะได้ลดจำนวนค่าสินไหมทดแทนนั้น ผู้รับประกันวินาศภัยอาจใช้สิทธิก่อนหรือหลังจากเกิดวินาศภัยก็ได้ โดยพิสูจน์ให้ได้ว่าราคาแห่งมูลประกันภัยตามที่ได้กำหนดกันไว้นั้นมีจำนวนที่สูงเกินไปมาก (โสภณ เจริญ, 2549, หน้า 92)

1.2.3 สิทธิของผู้รับประกันที่จะเรียกให้ผู้เอาประกันวินาศภัยจัดหาหลักประกัน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 876 บัญญัติว่า ถ้าผู้รับประกันภัยต้องคำพิพากษาให้เป็นคนล้มละลาย ผู้เอาประกันภัยจะเรียกให้หาหลักประกันอันสมควรให้แก่ตนได้ หรือจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้

ถ้าผู้เอาประกันภัยต้องคำพิพากษาให้เป็นคนล้มละลาย ท่านให้ใช้วิธีเดียวกันนี้บังคับตามควรแก่เรื่อง แต่กระนั้นก็ดี ถ้าเบี้ยประกันภัยได้ส่งแล้วเต็มจำนวนเพื่ออายุประกันภัยเป็นระยะเวลาไม่น้อยเท่าใดไซ้ ท่านมิให้ผู้รับประกันภัยบอกเลิกสัญญาก่อนระยะเวลานั้นสิ้นสุดลง

คำว่า “หลักประกันอันสมควร” กฎหมายมิได้ให้คำจำกัดความหรือได้อธิบายความหมายไว้ ซึ่งตามความสมควรของหลักประกันตามมาตรา 876 นี้ น่าจะหมายถึง หลักประกันที่เพียงพอและมีความสมน้ำสมเนื้อกับหนี้ที่ฝ่ายผู้เอาประกันวินาศภัยจะต้องวางไว้เป็นหลักประกัน

บทบัญญัติดังกล่าวใช้บังคับกับผู้รับประกันภัยและอนุโลมนำมาใช้กับผู้เอาประกันภัยด้วย ในกรณีที่ถ้าเป็นผู้รับประกันภัยต้องคำพิพากษาของศาลให้เป็นคนล้มละลาย ทำให้ความน่าเชื่อถือในการที่ผู้เอาประกันวินาศภัยจะได้รับชำระค่าสินไหมทดแทนกรณีเกิดวินาศภัยตามสัญญา มีความลดน้อยลง เกิดความเสี่ยงที่จะมีความสูญเสียดังกล่าว กฎหมายจึงบัญญัติสิทธิของผู้เอาประกันภัยที่จะเรียกให้ผู้รับประกันภัยจัดหาหลักประกันอันสมควรกับหนี้ที่ฝ่ายผู้รับประกันภัยอาจจะต้องชดใช้ในกรณีเกิดวินาศภัยตามสัญญาขึ้นหรือให้สิทธิผู้เอาประกันภัยในการที่จะบอกเลิกสัญญาประกันภัยและมีการชำระเบี้ยประกันภัยส่วนที่เหลืออยู่ก็ได้

ส่วนกรณีถ้าผู้เอาประกันภัยต้องคำพิพากษาของศาลให้เป็นคนล้มละลาย กฎหมายให้ใช้วิธีเดียวกับผู้รับประกันภัยเป็นคนล้มละลายมาบังคับโดยอนุโลม แต่มีความแตกต่างกันอยู่บ้างใน

กรณีที่ผู้เอาประกันภัยได้ส่งใช้เงินเบี้ยประกันเต็มจำนวนตามสัญญาวินาศภัยแก่ผู้รับประกันภัยเสร็จสิ้นแล้ว กฎหมายกำหนดห้ามมิให้ผู้รับประกันภัยบอกเลิกสัญญาประกันกับผู้เอาประกันภัย เนื่องจากหน้าที่ผู้เอาประกันภัยจะต้องชำระเป็นหนี้ในปัจจุบันต้องชำระเมื่อมีสัญญาประกันภัยเกิดขึ้นและผู้เอาประกันได้ชำระเสร็จสิ้นแล้ว ผู้รับประกันภัยจึงไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาก่อนที่ระยะเวลาการรับประกันภัยจะสิ้นสุดลงไม่ได้ ส่วนหน้าที่ผู้รับประกันภัยจะต้องชำระเป็นหนี้ในอนาคตซึ่งอาจจะเกิดมีวินาศภัยเกิดหรือไม่เกิดขึ้นก็ได้ กฎหมายจึงให้สิทธิผู้เอาประกันภัยในการที่จะบอกเลิกสัญญาประกันในกรณีที่ผู้รับประกันภัยต้องคำพิพากษาของศาลให้ล้มละลาย ซึ่งมีลักษณะแบบอย่างเดียวกันกับผู้เอาประกันภัยล้มละลาย เป็นต้น

1.2.4 สิทธิของผู้รับประกันภัยในการรับช่วงสิทธิ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 880 วรรคแรก บัญญัติว่า ถ้าความวินาศภัยนั้นได้เกิดขึ้นเพราะการกระทำของบุคคลภายนอกไซ้ ผู้รับประกันภัยได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนไปเป็นจำนวนเพียงใด ผู้รับประกันภัยย่อมเข้ารับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยและของผู้รับประกันภัยซึ่งมีต่อบุคคลภายนอกเพียงนั้น

บทบัญญัติมาตรา 880 กำหนดขึ้นเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับฝ่ายผู้รับประกันวินาศภัย ในกรณีที่มิวินาศภัยตามสัญญาประกันภัยเกิดขึ้นโดยการกระทำของบุคคลภายนอก และผู้เอาประกันมิได้มีส่วนก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นกับตัววัตถุที่เอาประกันภัยนั้น เมื่อผู้รับประกันภัยได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้ตามสัญญาประกันวินาศภัยที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเกิดสิทธิที่จะเรียกร้องให้บุคคลภายนอกที่ก่อให้เกิดภัยขึ้นกับตัววัตถุที่ได้มีการเอาประกันภัยไว้ชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นการรับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยมาเรียกร้องกับผู้ที่มีกระทำละเมิดทรัพย์สินที่เป็นวัตถุที่เอาประกันภัยไว้ ดังที่มีตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2949/2524 ไว้ดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2949/2524 เมื่อบริษัทประกันภัยได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เอาประกันภัยเป็นจำนวนเพียงใดแล้ว บริษัทย่อมเข้ารับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยอันมีต่อผู้กระทำละเมิดเพียงนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 880 แม้บริษัทจะยังไม่ได้ใช้สิทธิเรียกร้องที่ได้รับช่วงมา ผู้เอาประกันภัยก็ขาดสิทธิที่จะเรียกร้องเอาจากผู้กระทำละเมิดในส่วนที่ได้รับการชดใช้จากบริษัทแล้ว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 380/2530 การที่จำเลยที่ 1 ลูกจ้างกระทำในทางหน้าที่จ้างของจำเลยที่ 2 ที่ 3 ขับรถยนต์โดยประมาทชนรถโจทก์ที่ 2 เสียหายแล้วได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ยอมรับผิดชดใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์ที่ 2 ย่อมทำให้สิทธิเรียกร้องในมูลละเมิดระงับไป และทำให้ได้สิทธิตามที่แสดงไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น โจทก์ที่ 2 จึงไม่มีอำนาจฟ้องให้

จำเลยที่ 1 รับผิดชอบโดยอาศัยมูลละเมิดและทำให้ความรับผิดชอบของจำเลยที่ 2 ที่ 3 ที่จะต้องร่วมรับผิดชอบจำเลยที่ 1 ในฐานะนายจ้างระงับไปด้วย

จำเลยที่ 1 ยังมีได้ชำระค่าเสียหายตามสัญญาประนีประนอมยอมความให้แก่โจทก์ที่ 2 ความผูกพันตามสัญญาประกันภัยซึ่งโจทก์ที่ 1 ผู้รับประกันภัยจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์ที่ 2 ย่อมยังไม่ระงับ เมื่อโจทก์ที่ 1 ได้ให้ค่าช่อมรดโจทก์ที่ 2 ไป จึงเข้ารับช่วงสิทธิของโจทก์ที่ 2 ผู้เอาประกันภัยเรียกร้องให้จำเลยที่ 1 รับผิดชอบตามจำนวนที่ชดใช้ไปจริงแต่ไม่เกินจำนวนที่โจทก์ที่ 2 มีสิทธิเรียกร้องจากจำเลยที่ 1 ตามสัญญาประนีประนอมยอมความได้

โจทก์ที่ 1 เป็นผู้รับช่วงสิทธิของโจทก์ที่ 2 ที่เรียกร้องจากจำเลยที่ 1 ตามสัญญาประนีประนอมยอมความเท่านั้น เมื่อจำเลยที่ 1 และจำเลยที่ 2 มิได้เป็นคู่สัญญาในสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวกับโจทก์ที่ 2 ด้วย โจทก์ที่ 1 จึงไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายจากจำเลยที่ 2 และจำเลยที่ 3 ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4631/2530 โจทก์ผู้เอาประกันภัยฟ้องจำเลยผู้ทำละเมิดให้รับผิดชอบต่อโจทก์ในฐานะโจทก์เป็นผู้รับช่วงสิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 880 สิทธิของโจทก์ย่อมเกิดขึ้นนับตั้งแต่วันที่โจทก์ได้ชำระค่าสินไหมทดแทนเป็นต้นไป โดยมีต้องบอกกล่าว สิทธิของโจทก์ย่อมเกิดขึ้นจึงชอบที่จะคิดดอกเบี้ยได้นับแต่วันที่โจทก์ชำระค่าสินไหมทดแทนเป็นต้นไป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1637/2530 เมื่อเกิดเหตุเพลิงไหม้ทำให้ทรัพย์สินที่เอาประกันภัยไว้กับโจทก์เสียหาย แม้โจทก์จะได้ชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เอาประกันภัยตามสัญญาประกันภัยแล้ว แต่เมื่อเหตุเพลิงไหม้มิได้เกิดจากความประมาทเลินเล่อของจำเลย หรือลูกจ้างของจำเลย โจทก์จึงไม่อาจรับช่วงสิทธิผู้เอาประกันภัยเรียกร้องให้จำเลยรับผิดชอบต่อโจทก์โดยอ้างมูลละเมิดได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1227/2523 เมื่อรถชนกันแล้ว เจ้าของรถบรรทุกซึ่งโจทก์รับประกันภัยไว้ได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับจำเลย แต่เมื่อจำเลยยังมิได้ปฏิบัติตามสัญญาดังกล่าวความผูกพันตามสัญญาประกันภัยซึ่งโจทก์จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าของรถบรรทุกย่อมจะยังไม่ระงับไป เมื่อโจทก์จ่ายค่าช่อมรดไปแล้ว ย่อมเข้ารับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยตามจำนวนเงินที่โจทก์ได้จ่ายไปจริงและไม่เกินจำนวนที่เจ้าของรถบรรทุกมีสิทธิเรียกร้องเอาแก่จำเลยตามสัญญาประนีประนอมยอมความเท่านั้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 660/2529 บริษัทประกันภัยโจทก์ฟ้องจำเลยทั้งสามให้รับผิดชอบในฐานะที่โจทก์เป็นผู้รับช่วงสิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 880 สิทธิของโจทก์ย่อมเกิดขึ้นนับตั้งแต่วันที่โจทก์ได้ชำระค่าสินไหมทดแทนเป็นต้นไป โจทก์จะคิดดอกเบี้ยนับตั้งแต่

วันทำละเมิดเสมือนเป็นผู้เสียหายที่ถูกทำละเมิดโดยตรงมิได้ เมื่อโจทก์ชำระค่าสินไหมทดแทนแต่ ละจำนวนไปในวันใด ก็คิดดอกเบี้ยในจำนวนดังกล่าวนับตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นไป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3289/2532 เมื่อสินค้าของห้างหุ้นส่วนจำกัด ข. ผู้รับตราส่งที่ส่ง ของมาทางทะเลสูญหาย และฝ่ายจำเลยซึ่งต้องรับผิดชอบในการสูญหายของสินค้าดังกล่าวได้ชดใช้ ค่าเสียหายให้ตามข้อจำกัดความรับผิดชอบของผู้ขนส่งที่ระบุไว้ในใบตราส่งครบถ้วนตามสัญญา ประนีประนอมยอมความระหว่างห้างหุ้นส่วนจำกัด ข. และจำเลยแล้ว จึงไม่มีสิทธิเรียกร้องเหลืออยู่ ให้โจทก์ผู้รับประกันภัยในการขนส่งสินค้าดังกล่าวทางทะเลรับช่วงสิทธิมาฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทน จำเลยได้อีก

ดังนั้นเมื่อความวินาศภัยที่เกิดขึ้นเพราะการกระทำของบุคคลภายนอกผู้รับประกัน วินาศภัยจึงมีสิทธิในการรับช่วงสิทธิ แม้ค่าสินไหมทดแทนที่ผู้รับประกันภัยจ่ายไปแล้วยังไม่ครบ จำนวนตามความรับผิดชอบของผู้รับประกันตามสัญญาประกันภัยที่เกิดขึ้นก็ตาม ก็ไม่ถึงกับเป็นเหตุให้ ผู้รับประกันวินาศภัยไม่สามารถเข้ารับช่วงสิทธิได้ แต่ถ้ากรณีที่ผู้รับประกันวินาศภัยชดใช้ค่า สินไหมทดแทนให้ผู้เอาประกันภัยยังไม่ครบจำนวน ก็เข้ารับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยได้เพียง จำนวนที่ผู้รับประกันภัยได้ชดใช้ให้ผู้เอาประกันภัยตามที่ได้จ่ายไปจริงเท่านั้น

1.2.5 สิทธิของผู้รับประกันภัยในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหาย อันเกิดจากการบอกกล่าวล่าช้า

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 881 บัญญัติว่า ถ้าความวินาศภัยเกิดขึ้น เพราะภัยมีขึ้นตั้งผู้รับประกันภัยตกลงประกันภัยไว้ไซ้ เมื่อผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประ โยชน์ ทราบความวินาศภัยนั้นแล้ว ต้องบอกกล่าวแก่ผู้รับประกันภัยโดยไม่ชักช้า ถ้ามิได้ปฏิบัติตาม บทบัญญัติที่กล่าวมาในวรรคก่อน ผู้รับประกันภัยอาจเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหาย ใดๆ อันเกิดแต่การนั้นก็ได้ เว้นแต่อีกฝ่ายหนึ่งจะพิสูจน์ได้ว่าไม่สามารถที่จะปฏิบัติได้

เมื่อมีความเสียหายตามสัญญาประกันภัยเกิดขึ้น ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์มี หน้าที่ต้องแจ้งความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นให้ผู้รับประกันภัยทราบถึงความเสียหายโดยไม่ชักช้าเพื่อที่ ผู้รับประกันภัยจะได้เข้าตรวจสอบสถานที่ หรือวัตถุที่รับประกันภัยในทันทีที่เกิดเหตุ และหา หลักฐานที่จำเป็นในการที่จะได้ทราบว่าเหตุที่เกิดขึ้นมาจากความผิดหรือความประมาทของผู้เอา ประกันภัยหรือไม่ หรือเพื่อพิสูจน์ความสุจริตของผู้เอาประกันภัยว่ามีการก่อให้เกิดวินาศภัยโดย ความตั้งใจของผู้เอาประกันภัยหรือไม่ หรือถ้าการตรวจสอบเบื้องต้นพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายที่ เกิดขึ้นเกิดจากบุคคลภายนอกมากกว่าละเมิดก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นกับวัตถุที่เอาประกันภัยไว้ ผู้รับประกันภัยเมื่อได้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เอาประกันภัยแล้วก็จะได้รับช่วงสิทธิ ของผู้เอาประกันภัยมาฟ้องไล่เบี้ยกับบุคคลภายนอกที่มาทำละเมิดได้ การตรวจสอบของผู้รับ

ประกันภัยเพื่อที่จะได้ทราบข้อมูลเบื้องต้นของการเกิดวินาศภัยและถ้าพิสูจน์ได้ว่าเหตุที่เกิดขึ้นมาจากความไม่สุจริตของผู้เอาประกันภัย ผู้รับประกันภัยก็จะยกข้ออ้างดังกล่าวขึ้นเป็นข้อต่อสู้ผู้เอาประกันภัยเพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบในการชดเชยค่าสินไหมทดแทนได้ ดังนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยมิได้บอกกล่าวหรือแจ้งเหตุวินาศภัย หรือกระทำการชักชวนเป็นเหตุให้ผู้รับประกันภัยได้รับความเสียหายอย่างหนึ่งอย่างใด ในการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุและการพิสูจน์พยานหลักฐานต่างๆ จนไม่ได้รับข้อมูลที่เพียงพอเพื่อใช้ในการพิจารณาชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามที่เสียหายจริง หรือไม่ได้รับช่วงสิทธิจากผู้เอาประกันภัยมาฟ้องผู้ทำละเมิด ถือเป็นความเสียหายที่ผู้รับประกันภัยได้รับจากการที่ผู้เอาประกันภัยบอกกล่าวความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้รับประกันภัยโดยชักชวน ดังนั้นผู้รับประกันภัยย่อมมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างใดอันเกิดขึ้นแต่การที่ผู้เอาประกันไม่รีบแจ้งเหตุความเสียหายในทันทีภายหลังจากที่เกิดเหตุในขณะนั้นแล้ว แต่มีข้อยกเว้นของกฎหมาย มาตรา 881 วรรคสองตอนท้ายบัญญัติว่า เว้นแต่อีกฝ่ายหนึ่งจะพิสูจน์ได้ว่าไม่สามารถที่จะปฏิบัติได้ ผู้เอาประกันวินาศภัยหรือผู้รับประกันภัยแล้วแต่กรณีจะได้พิสูจน์ว่ามีเหตุอันสมควรที่ไม่สามารถแจ้งเหตุวินาศภัยนั้นให้แก่ผู้รับประกันภัยทราบได้ในทันทีที่ได้รับดำเนินการแจ้งเมื่อเหตุสุดวิสัยที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ได้ผ่านพ้นไปแล้ว

1.2.6 สิทธิของผู้รับประกันภัยที่จะปฏิเสธความรับผิดชอบตามสัญญาประกันภัย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 879 วรรคแรก บัญญัติว่า ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบในเมื่อความวินาศภัยหรือเหตุอย่างอื่นซึ่งได้ระบุไว้ในสัญญานั้นได้เกิดขึ้นเพราะความทุจริต หรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัย

คำว่า ทุจริต หมายความว่า การกระทำที่มุ่งหมายให้เกิดวินาศภัยขึ้นโดยไม่คำนึงว่าผู้กระทำจะมีวัตถุประสงค์เพื่อสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนหรือไม่ก็ตามเทียบจาก

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1468/2521 บริษัท โจทก์มีส่วนรู้เห็นให้มีการวางเพลิงเผาทรัพย์ของตนเองเพื่อหวังเงินประกัน จำเลยผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบ เพราะวินาศภัยที่เกิดขึ้นเพราะความทุจริตของบริษัท โจทก์ผู้เอาประกันภัยตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 879

ในการที่ผู้รับประกันภัยจะปฏิเสธความรับผิดชอบตามสัญญาประกัน ใต้นั้นต้องเป็นเหตุที่เกิดจากความไม่สุจริตของผู้เอาประกันภัย เช่น กรณีทำประกันอัคคีภัยโรงงานไว้กับผู้รับประกันภัยเป็นจำนวนทุนประกันภัยที่สูงกว่าราคาทรัพย์สินที่เอาประกันภัยไว้ แล้วผู้เอาประกันภัยก็เป็นผู้ที่วางเพลิงโรงงานที่เป็นวัตถุที่เอาประกันภัยเพื่อหวังที่จะได้รับเงินชดเชยค่าสินไหมทดแทนจากบริษัทผู้รับประกันภัย ถือว่าสัญญาประกันอัคคีภัยเกิดขึ้นเพราะความทุจริตของผู้เอาประกันภัย ตัวผู้รับประกันภัยจึงไม่ต้องรับผิดชอบในอัคคีภัยที่เกิดขึ้นเพราะความทุจริตของผู้เอาประกัน หรือกรณีเกิดจากความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัย เช่น กรณีรถยนต์

คันพิพาทก่อนที่จะมีการทำประกันภัย เจ้าของรถยนต์มีการดูแลรักษารถยนต์อย่างดี มีการนำรถยนต์ไปตรวจสภาพรถเป็นประจำ มีการปิดประตูรถยนต์ทุกครั้งที่มีการจอดรถไปทำธุระ และเมื่ออยู่ที่บ้านก็มีการเก็บรถในโรงจอดรถที่บ้านและมีการตรวจสอบการปิดประตูรถทั้งสี่ด้านทุกครั้ง แต่พอรถยนต์คันพิพาทเจ้าของรถได้นำไปทำประกันภัยรถยนต์ ประเภทหนึ่ง ผู้เอาประกันภัยก็ไม่เคยนำรถยนต์เข้าไปจอดในโรงจอดรถและไม่ยอมตรวจสอบการปิดเปิดประตูรถยนต์เหมือนก่อนที่ยังไม่มีการทำประกันภัยรถยนต์ จนกระทั่งรถยนต์คันพิพาทที่เอาประกันภัยประเภทหนึ่งสูญหาย อันมีสาเหตุมาจากการที่ผู้เอาประกันภัยจอดรถที่หน้าบ้านโดยไม่นำรถยนต์ไปเก็บที่โรงจอดรถ และยังมีปิดประตูรถยนต์จนเป็นเหตุให้รถยนต์คันพิพาทสูญหายไปจากผู้เอาประกันภัยอันเป็นความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันภัยที่ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่ตัววัตถุที่เอาประกันภัยไว้ ซึ่งผู้รับประกันภัยก็จะยกข้ออ้างดังกล่าวเพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบต่อผู้เอาประกันในความเสียหายที่เกิดขึ้นได้

ในกรณีที่มีความวินาศภัยหรือเหตุอื่นที่ระบุในสัญญาประกันวินาศภัยเกิดขึ้นเพราะความทุจริตหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันวินาศภัยหรือผู้รับประกันภัย ผู้รับประกันภัยย่อมมีสิทธิปฏิเสธความรับผิดชอบตามสัญญาได้ บทบัญญัติดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันภัยพิบัติอันเกิดขึ้นจากการกระทำของผู้เอาประกันหรือผู้รับประกันภัยโดยไม่คำนึงว่าผู้กระทำจะมีวัตถุประสงค์ในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนหรือไม่ อันเป็นการคุ้มครองผู้เอาประกันภัยให้ได้รับความเท่าเทียมกันในการปฏิบัติตามสัญญาประกันภัย

1.3 สิทธิของผู้รับประกันภัย

เป็นสิทธิของบุคคลภายนอกเพื่อเข้าถือเอาประโยชน์จากสัญญาประกันภัย ที่ผู้เอาประกันภัยได้ระบุชื่อผู้รับประกันภัยในกรมธรรม์ประกันภัย ถือเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอก อยู่ในสถานะบุคคลอันจะพึงได้รับจำนวนเงินชดใช้ตามสัญญาจากผู้รับประกันภัย กรณีเกิดวินาศภัยขึ้น ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญา ลักษณะ 20 ประกันภัย กำหนดสิทธิของผู้รับประกันภัยโดยแยกเป็นหัวข้อดังนี้

1.3.1 สิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 862 วรรคสาม บัญญัติคำว่า ผู้รับประกันภัย หมายความว่า บุคคลผู้จะพึงได้รับค่าสินไหมทดแทนหรือรับจำนวนเงินชดใช้ให้กฎหมายกำหนดให้บุคคลที่มีชื่อในสัญญาประกันภัยในช่องผู้รับประกันภัยเป็นผู้ที่มีสิทธิได้รับประโยชน์จากสัญญาประกันภัยในการได้รับการใช้เงินจำนวนหนึ่งจากผู้รับประกันภัย เมื่อมีวินาศภัยเกิดขึ้นกับวัตถุที่เอาประกันภัย และเป็นวินาศภัยที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของสัญญาประกันวินาศภัย ผู้รับประกันภัยจึงมีสิทธิ

ได้รับค่าสินไหมทดแทน ในกรณีที่ผู้รับประกันและผู้เอาประกันภัยเป็นบุคคลคนเดียวกัน หรือ ในกรณีที่สัญญาประกันวินาศภัยมิได้กำหนดผู้รับประกันไว้ สิทธิของผู้ที่จะเข้ารับเอาประกันภัย จากสัญญาประกันภัยนั้นคือ ผู้เอาประกันภัยซึ่งเข้ารับประกันภัยตามสัญญาประกันวินาศภัยใน สถานะคู่สัญญา สิทธิของผู้รับประกันในกรณีนี้คือ สิทธิของผู้เอาประกันวินาศภัยตามที่ระบุไว้ใน สัญญาประกันวินาศภัย ซึ่งเป็นบุคคลแรกที่ก่อให้เกิดสัญญาประกันภัยขึ้น โดยคำเสนอขอเอา ประกันภัยกับบริษัทผู้รับประกันภัย เมื่อเกิดวินาศภัยดังที่ระบุในสัญญาผู้เอาประกันภัยจะเป็นผู้รับ ประโยชน์จากสัญญาประกันวินาศภัย ดังตัวอย่าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1994/2527 จำเลย เป็นลูกหนี้จำนองทรัพย์สินไว้แก่เจ้าหนี้ใน สัญญาต่อท้ายสัญญาจำนองได้กำหนดให้จำเลยประกันภัยทรัพย์สินที่จำนองโดยให้เจ้าหนี้เป็นผู้รับ ประโยชน์แต่จำเลยไม่จัดการประกันภัย เจ้าหนี้จึงทำสัญญาประกันภัยและได้ชำระเบี้ยประกันภัยไป ดังนี้เจ้าหนี้จะมาขอรับชำระหนี้ ในคดีล้มละลายในหนี้จำนวนดังกล่าวโดยอ้างว่าชำระแทนจำเลย ไปไม่ได้เพราะต้องถือว่าเจ้าหนี้เป็นทั้งผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัย ตามประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 862 ผู้เอาประกันภัย หมายความว่า คู่สัญญาฝ่ายซึ่งตกลงจะส่งเบี้ย ประกันภัย การที่เจ้าหนี้ซึ่งเป็นคู่สัญญากับผู้รับประกันภัยได้ชำระเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้รับ ประกันภัยไปจึงต้องถือว่าเป็นการชำระหนี้ของตนเอง ไม่ใช่เป็นการชำระหนี้แทนจำเลย ไม่ ก่อให้เกิดอำนาจแห่งการรับช่วงสิทธิแก่เจ้าหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 226 และมาตรา 229

2. หน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องในสัญญาประกันวินาศภัย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญา ลักษณะ 20 ประกันภัย มาตรา 861 ถึง มาตรา 897 เป็นกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่ เกี่ยวข้องในสัญญาประกันภัย เพื่อจะทราบถึงหน้าที่ของผู้เอาประกันภัย ผู้รับประกันภัย และผู้รับ ประโยชน์ที่มีต่อกันเมื่อได้มีการทำสัญญาประกันภัยเกิดขึ้น โดยบุคคลทั้งสามฝ่ายมีความเกี่ยวพัน กันในสัญญาประกันภัย ทำให้ต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตอบแทนซึ่งกันและกัน จึงอาจ จำแนกหน้าที่ตามสัญญาของผู้รับประกันวินาศภัย ผู้เอาประกันวินาศภัย และผู้รับประกันภัยตาม ความเกี่ยวพันกันได้ดังนี้

2.1 หน้าที่ของผู้เอาประกันวินาศภัย

ในสัญญาประกันวินาศภัยมีบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นผู้เสนอขอที่จะทำสัญญาประกันวินาศภัยที่สำคัญ คือ ผู้เอาประกัน ซึ่งเป็นบุคคลที่กฎหมายกำหนดหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติดังนี้

2.1.1 หน้าที่ชำระเบี้ยประกันวินาศภัย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 บัญญัติว่า อันว่าสัญญาประกันภัยนั้น คือ สัญญาซึ่งบุคคลหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้น หรือในเหตุอย่างอื่นในอนาคตคงได้ระบุไว้ในสัญญา และในการนี้บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่าเบี้ยประกันภัย

ตามสัญญาประกันวินาศภัยมีข้อสัญญากำหนดไว้ว่า ผู้เอาประกันภัยต้องส่งใช้เงินจำนวนหนึ่งซึ่งเรียกว่า เบี้ยประกันภัย ซึ่งการส่งใช้เงินจำนวนหนึ่งนั้นเพื่อเป็นการตอบแทนผู้รับประกันภัยในการยอมรับการเสี่ยงภัยแทนผู้เอาประกันวินาศภัย เพื่อโอนเล็ดความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นตามข้อตกลงในสัญญาประกันภัย ทำให้ความวินาศภัยที่อาจจะเกิดกับผู้เอาประกันภัยบรรเทาลงไม่ต้องแบกรับภาระในภัยที่เกิดขึ้น โดยการยอมเสียดุลละเงินจำนวนหนึ่งเป็นค่าส่งเบี้ยประกันภัยให้ผู้รับประกันภัย อันมีผลทำให้สัญญาประกันวินาศภัยเกิดขึ้นและมีผลบังคับได้ตามสัญญา โดยผู้เอาประกันวินาศภัยไม่มีสิทธิที่จะเรียกเบี้ยประกันภัยที่ได้ส่งใช้ให้กับผู้รับประกันภัยแล้วคืนได้ แม้ตลอดอายุของสัญญาประกันวินาศภัย ภัยที่ผู้รับประกันภัยรับเสี่ยงจะไม่เกิดขึ้นก็ตาม ทั้งนี้เพราะว่าเบี้ยประกันวินาศภัยหรือหนี้ที่ผู้เอาประกันวินาศภัยตกลงจะส่งให้แก่ผู้รับประกันวินาศภัยนั้น เป็นหนี้ที่เกิดขึ้นทันทีตามสัญญาต่างตอบแทนทั่วไป มิใช่เป็นเพียงหนี้ในอนาคตเช่นอย่างกรณีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เป็นต้น

2.1.2 หน้าที่เปิดเผยและแถลงข้อความจริง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 865 บัญญัติว่า ถ้าในเวลาทำสัญญาประกันภัย ผู้เอาประกันภัยก็ดี หรือในกรณีประกันชีวิตบุคคลอันการใช้เงินย่อมอาศัยความทรงชีพหรือความมรณะของเขานั้นก็ดี รู้อยู่แล้วละเว้นเสียไม่เปิดเผยข้อความจริงซึ่งอาจจะได้จูงใจผู้รับประกันภัยให้เรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้นอีก หรือให้บอกปิดไม่ยอมทำสัญญา หรือว่ารู้อยู่แล้วแถลงข้อความนั้นเป็นความเท็จไซ้ ท่านว่า สัญญานั้นเป็นโมฆียะ

ในเวลาที่จะเกิดสัญญาประกันวินาศภัยขึ้นสมบูรณ์ด้วยผลของคำเสนอและคำสนองถูกต้องตรงกันนั้น ถ้าผู้เอาประกันวินาศภัยรู้อยู่แล้วละเว้นเสียไม่เปิดเผยข้อความจริงซึ่งอาจจะได้จูงใจผู้รับประกันวินาศภัยให้เรียกเบี้ยประกันวินาศภัยสูงขึ้นอีก หรือให้บอกปิดไม่ยอมทำสัญญาประกันวินาศภัย หรือว่ารู้อยู่แล้วแถลงข้อความนั้นเป็นความเท็จ มีผลทำให้สัญญาประกันวินาศภัยนั้นตกเป็นโมฆียกรรม

หน้าที่อย่างหนึ่งที่สำคัญของผู้เอาประกันภัยคือการที่ต้องมีการเปิดเผยข้อความจริง ในขณะที่ขอทำสัญญาประกัน เพื่อประโยชน์ของผู้รับประกันภัยในการที่จะได้จงใจให้ผู้รับประกันภัยเรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้น หรือให้บอกปิดไม่ยอมทำสัญญา ทั้งต้องเป็นข้อความที่ผู้มีหน้าที่ต้องแถลงให้รู้ความจริงอยู่แล้ว ดังนั้น การที่ผู้เอาประกันภัยตอบข้อซักถามของบริษัทประกันภัย ในขณะที่ขอทำสัญญาไม่ตรงกับความจริง ซึ่งจะกระทำด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษรก็ตาม อาจทำให้สัญญาที่ทำตกเป็นโมฆียะได้ ส่วนการที่ผู้เอาประกันภัยได้ให้คำรับรองต่อผู้รับประกันภัยในขณะที่ขอเอาประกันภัยว่าจะทำการอันใดอันหนึ่ง หรือไม่ทำการอันใดอันหนึ่ง เพื่อประโยชน์ในความเสี่ยงภัยของผู้รับประกันภัย เช่น คำรับรองที่ผู้เอาประกันภัยจะไม่เก็บน้ำมันเชื้อเพลิงไว้ในอาคารที่เอาประกันภัย หรือจะต้องมีอุปกรณ์ดับเพลิงที่ใช้ติดตั้งอยู่ในอาคารที่เอาประกันภัย เป็นต้น ซึ่งคำรับรองดังกล่าวเป็นข้อที่ผู้เอาประกันภัยต้องปฏิบัติตามคำรับรองที่ได้ให้ไว้กับผู้รับประกันภัย ซึ่งหากเกิดวินาศภัยขึ้น โดยเป็นผลมาจากผู้เอาประกันภัยไม่ปฏิบัติตามข้อสัญญาที่ตกลงไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย ถือเป็นการแถลงข้อความอันเป็นเท็จ มีผลทำให้สัญญาเป็นโมฆียะได้

ในการทำสัญญาประกันภัย ทั้งฝ่ายผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัยจะต้องอาศัยหลักสุจริตใจต่อกัน ฝ่ายผู้รับประกันภัยจะต้องมีความสุจริตใจในการให้ความคุ้มครอง ส่วนทางฝ่ายผู้เอาประกันภัยจะต้องเปิดเผยข้อความที่เป็นจริงและเป็นข้อสาระสำคัญในการที่จะใช้ในการพิจารณาของผู้รับประกันภัยที่จะยอมเข้าเสี่ยงภัยหรือเรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้นหรือบอกปิดไม่รับทำสัญญาประกันภัย เป็นต้น

2.1.3 หน้าที่บอกกล่าวเมื่อทราบความวินาศภัย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 881 บัญญัติว่า ถ้าความวินาศภัยเกิดขึ้นเพราะภัยมีขึ้นตั้งผู้รับประกันภัยตกลงประกันภัยไว้ เมื่อผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยทราบความวินาศภัยนั้นแล้ว ต้องบอกกล่าวแก่ผู้รับประกันภัยโดยไม่ชักช้า

กรณีเมื่อมีวินาศภัยเกิดขึ้นตามสัญญาประกันภัยนั้น ถ้าผู้เอาประกันวินาศภัยทราบถึงความเสียหายอย่างใด ๆ ที่เกิดขึ้นตั้งได้ระบุนไว้ในสัญญาประกันวินาศภัย ผู้เอาประกันวินาศภัยมีหน้าที่บอกกล่าว หรือแจ้งเหตุวินาศภัยนั้นให้แก่ผู้รับประกันวินาศภัยทราบโดยไม่ชักช้า เป็นเหตุให้ผู้รับประกันวินาศภัยได้รับความเสียหายอย่างหนึ่งอย่างใด ผู้รับประกันวินาศภัยย่อมมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างใด อันเกิดแต่การไม่ปฏิบัติตามหน้าที่นั้นได้ ทั้งนี้ เว้นแต่ผู้เอาประกันวินาศภัยจะพิสูจน์ได้ว่ามีเหตุอันสมควร

2.2 หน้าทีของผู้รับประกันวินาศภัย

บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับสัญญาประกันภัย คือผู้รับประกันภัย เป็นผู้ที่จะตอบรับคำเสนอของผู้เอาประกันภัย แล้วนำมาใช้พิจารณาประกอบการยอมรับหรือปฏิเสธในคำเสนอของผู้เอาประกันภัย โดยที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้กำหนดหน้าที่ของผู้รับประกันภัยในการที่จะต้องปฏิบัติตามสัญญาประกันภัยไว้ดังนี้

2.2.1 หน้าที่ส่งมอบกรมธรรม์ประกันวินาศภัย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 867 วรรคสอง บัญญัติว่า ให้ส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัยอันมีเนื้อความต้องตามสัญญานั้น แก่ผู้เอาประกันภัยฉบับหนึ่ง

กรณีเมื่อเกิดสัญญาประกันวินาศภัยขึ้นแล้ว กฎหมายกำหนดไว้ว่าให้ผู้รับประกันวินาศภัยส่งหลักฐานอันได้แสดงว่าได้มีการทำสัญญาประกันวินาศภัยเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งผู้รับประกันวินาศภัยจะส่งหลักฐาน คือ กรมธรรม์ประกันภัย โดยมีเนื้อความตามที่ได้มีการตกลงกันถูกต้องตรงตามสัญญาประกันวินาศภัยให้กับผู้เอาประกันวินาศภัยยึดถือไว้เพื่อเป็นหลักฐานยืนยันการเกิดสัญญาประกันภัยขึ้น โดยผู้เอาประกันได้ชำระหรือตกลงชำระเบี้ยประกันให้กับบริษัทประกันภัยและบริษัทประกันภัยโดยผู้มีอำนาจได้ลงนามในท้ายสัญญาแสดงเจตนาที่ยอมรับประกันภัยนั้นและยินดีที่จะชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ถือกรมธรรม์ตามลักษณะของวินาศภัยที่เกิดขึ้นดังที่ได้ระบุไว้ในกรมธรรม์ และตามจำนวนเงินที่ระบุไว้ในกรมธรรม์นั้น ผู้เอาประกันวินาศภัยมีสิทธิได้รับกรมธรรม์ประกันภัยตามที่กฎหมายกำหนด ดังนี้ กรมธรรม์ประกันภัยจึงเป็นวัตถุแห่งหน้าที่ผู้รับประกันวินาศภัยมีหน้าที่ต้องส่งมอบให้แก่ผู้เอาประกันวินาศภัย

2.2.2 หน้าที่ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 อันว่าสัญญาประกันภัยนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้น หรือในเหตุอย่างอื่นในอนาคตตั้งได้ระบุไว้ในสัญญาและในการนี้บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินหรือเรียกว่า เบี้ยประกันภัย ให้กับผู้รับประกันภัยโดยผู้รับประกันภัยตกลงชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้หากเกิดวินาศภัยขึ้นกับวัตถุที่เอาประกันภัยตามสัญญาประกันภัยตามที่ระบุไว้ในเงื่อนไขของสัญญาประกันภัย

ในสัญญาประกันภัยนั้นผู้เอาประกันวินาศภัยไว้ย่อมมีวัตถุประสงค์ที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนเมื่อเกิดวินาศภัยขึ้น การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นความรับผิดชอบของผู้รับประกันภัยตามสัญญาประกันวินาศภัย เป็นหนี้หรือหน้าที่ของผู้รับประกันภัยในทางตรงกันข้ามก็เป็นสิทธิของผู้รับประโยชน์ที่ถูกระบุชื่อไว้ในสัญญาประกันวินาศภัยให้เป็นผู้ได้รับเงินจำนวนหนึ่งเมื่อเกิดวินาศภัยจากผู้รับประกันภัย ความรับผิดชอบดังกล่าวเป็นความรับผิดชอบที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตซึ่ง

ไม่แน่นอนว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ ถ้าตลอดระยะเวลาที่เอาประกันภัยมิได้เกิดวินาศภัยขึ้นผู้รับประกันภัยก็ไม่ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเลย เบี้ยประกันภัยที่ได้รับชำระมาจากผู้เอาประกันภัยก็ไม่ต้องคืน และผู้เอาประกันภัยก็ไม่มีสิทธิเรียกร้องเงินที่ได้ชำระให้กับผู้รับประกันภัยไปแล้วคืนได้ ถือว่าต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่ในการปฏิบัติต่อกันตามสัญญา ตามลักษณะของสัญญาต่างตอบแทนทั่วไป ดังมีตัวอย่างดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2779/2527 โจทก์เอาประกันภัยรถยนต์ที่โจทก์เช่าซื้อมาไว้แก่บริษัทจำเลย ตามกรมธรรม์ประกันภัยจำเลยจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายหรือสูญหายต่อรถยนต์ที่เอาประกันภัยไว้เนื่องจากการลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ หรือปล้นทรัพย์เป็นจำนวนเงินไม่เกิน 30,000 บาท ต่อมาในระหว่างอายุสัญญาประกันภัยรถยนต์ดังกล่าวถูกคนร้ายลักไป โจทก์จึงฟ้องขอให้จำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทน แม้ว่าในระหว่างการพิจารณาคดีนี้ โจทก์จะได้รถยนต์ดังกล่าวคืนมา ดังนี้ศาลฎีกาพิพากษาให้จำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์ตามที่ระบุในกรมธรรม์ประกันภัยได้

ตามกรมธรรม์ประกันภัยมีเงื่อนไขให้จำเลยรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายหรือสูญหายต่อรถยนต์ที่เอาประกันภัยไว้เนื่องจากการลักทรัพย์ ก็ต้องหมายความว่าจำเลยจะรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่รถยนต์สูญหายไปเนื่องจากการลักทรัพย์อย่างหนึ่ง และในกรณีที่รถยนต์เกิดความเสียหายอันเนื่องมาจากการลักทรัพย์อีกอย่างหนึ่งรถยนต์ของโจทก์เกิดความชำรุดเสียหายก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากการลักทรัพย์โดยตรง จำเลยจึงต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์เพื่อความเสียหายดังกล่าว

2.2.3 หน้าที่ออกค่าใช้จ่ายในการตีราคาวินาศภัย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 878 บัญญัติว่า ค่าใช้จ่ายในการตีราคาวินาศภัยนั้น ท่านว่าผู้รับประกันภัยต้องเป็นผู้ออกใช้

คำว่า การตีราคาวินาศภัย หมายถึง การกำหนดจำนวนเงินที่ต้องชำระตามความเสียหายที่แท้จริง โดยชดใช้ไม่เกินกว่าทุนประกันที่ตกลงกันไว้ในสัญญาประกันวินาศภัย

การตีราคาวินาศภัยต้องตีตามราคาวัตถุที่เอาประกันภัยไว้สูญหาย บอบสลาย หรือเสียหายตามที่เป็นจริง ต้องถือราคาของวัตถุที่เอาประกันภัย ณ สถานที่ และในเวลาซึ่งเหตุวินาศภัยนั้นได้เกิดขึ้น มิได้ถือเอาราคา ณ สถานที่และในเวลาที่ทำสัญญาประกันวินาศภัยและราคาดังกล่าวต้องเป็นราคาตลาด และให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำนวนเงินที่เอาประกันภัยเป็นหลักประมาณราคาอันถูกต้องในการตีราคา เป็นการกำหนดหน้าที่นำสืบให้แก่ผู้รับประกันภัยที่จะต้องมีการหน้าที่ในการนำสืบพิสูจน์หักล้างข้อสันนิษฐานดังกล่าวว่าจำนวนวินาศภัยที่แท้จริงน้อยกว่าจำนวนเงินที่เอาประกันภัยโดยค่าใช้จ่ายในการตีราคาผู้รับประกันภัยเป็นผู้ออกใช้

2.3 หน้าที่ของผู้รับประโยชน์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 881 บัญญัติว่า ถ้าความวินาศภัยเกิดขึ้นเพราะมีขึ้นตั้งผู้รับประกันภัยตกลงประกันภัยไว้ไซ้ เมื่อผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ทราบความวินาศนั้นแล้ว ต้องบอกกล่าวแก่ผู้รับประกันภัยโดยไม่ชักช้า

เป็นบุคคลที่มีความสำคัญในสัญญาประกันภัย เพราะเป็นบุคคลที่ถูกระบุชื่อในสัญญาประกันภัยให้เป็นผู้รับประโยชน์ในจำนวนเงินที่จะได้รับจากผู้รับประกันภัยกรณีเมื่อมีวินาศภัยตามที่ระบุไว้ในสัญญาประกันภัยเกิดขึ้น ซึ่งตามปกติผู้เอาประกันภัยจะให้ตนเองเป็นผู้รับประโยชน์ กรณีเช่นนี้ย่อมไม่มีบุคคลภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องกับฐานะผู้รับประโยชน์ แต่ถ้าผู้เอาประกันภัยตกลงให้บุคคลภายนอกเป็นผู้รับประโยชน์ ก็จะมีผู้รับประโยชน์ซึ่งเป็นผู้ความฝ่ายที่สามเข้ามาเกี่ยวข้อง ในส่วนผู้รับประโยชน์จะเป็นผู้ใดก็ได้ไม่จำเป็นจะต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสีย หรือเป็นญาติกับผู้เอาประกันภัย แต่จะมีสิทธิได้รับประโยชน์ตามสัญญาประกันภัยก็ต่อเมื่อเข้ารับเอาประโยชน์นั้นแล้ว ก่อนที่ผู้รับประโยชน์แสดงเจตนาเข้ารับประโยชน์ ผู้เอาประกันภัยสามารถเป็นผู้รับประโยชน์ได้ตามความพึงพอใจ แต่ถ้าผู้รับประโยชน์ได้แสดงเจตนาเข้ามารับประโยชน์ตามสัญญาแล้วจะเปลี่ยนแปลงอีกไม่ได้ เพราะเมื่อแสดงเจตนารับประโยชน์แล้วความเป็นผู้รับประโยชน์ย่อมสมบูรณ์ ถ้ามีเหตุตามเงื่อนไขของสัญญาประกันภัยเกิดขึ้น ผู้รับประโยชน์จะได้รับประโยชน์จากสัญญาประกันภัยทันที โดยไม่ต้องแจ้งให้ผู้เอาประกันภัยทราบถึงการเข้ารับประโยชน์ตามสัญญาประกันภัยนั้นอีก และสามารถเรียกร้องหรือฟ้องร้องผู้รับประกันภัยได้ในนามของตนเอง โดยไม่ต้องได้รับการมอบอำนาจจากผู้เอาประกันภัยตามลักษณะของสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอก ตามมาตรา 375 ถึง มาตรา 376 ดังตัวอย่าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2123/2538 ตามกรมธรรม์ประกันภัยซึ่ง ส. ผู้เอาประกันภัยทำไว้กับจำเลยผู้รับประกันภัยระบุให้โจทก์เป็นผู้รับประโยชน์ อันเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์แก่บุคคลภายนอก ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 374 เมื่อรถยนต์ที่เอาประกันภัยได้รับความเสียหาย โจทก์ซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์ได้ทวงถามให้จำเลยชำระค่าเสียหาย แต่จำเลยไม่ยอมชำระจนโจทก์ต้องฟ้องร้องเป็นคดีนี้ ถือได้ว่าโจทก์ได้แสดงเจตนาที่จะถือเอาประโยชน์จากสัญญาตามกรมธรรม์ดังกล่าวแล้ว โจทก์จึงมีอำนาจฟ้องจำเลยให้รับผิดชอบโจทก์ตามสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอก

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2447/2516 ไม่มีกฎหมายบทใดจำกัดสิทธิผู้เอาประกันภัยว่าจะระบุให้ใครเป็นผู้รับประโยชน์ไม่ได้บ้าง แม้บุคคลภายนอกที่ไม่ใช่ญาติของผู้เอาประกันภัยก็อาจจะถูกระบุให้เป็นผู้รับประโยชน์ได้

3. ผลในทางปฏิบัติของการเกิดสัญญาประกันภัย

3.1 การเกิดสัญญาประกันภัยโดยผลของกฎหมาย

สัญญาประกันภัยเกิดขึ้นโดยความตกลงกันระหว่างคู่สัญญาสองฝ่าย มีการตกลงถึงเงื่อนไข ข้อจำกัดความรับผิด การชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เป็นต้น ซึ่งก็มีลักษณะเหมือนกับสัญญาทั่วไป คือถือเอาเจตนาในการทำสัญญาของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายเป็นหลักในการก่อให้เกิดสัญญา ลักษณะของสัญญาประกันภัยไม่ต้องทำตามแบบอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ เพียงแต่กำหนดให้มีหลักฐานในการฟ้องร้องเท่านั้น ดังนี้สัญญาประกันภัยจึงเป็นสัญญาที่เกิดขึ้นด้วยการตกลงกันระหว่างคู่สัญญา แม้จะมีได้ทำเป็นหนังสือ สัญญาประกันภัยก็เกิดขึ้นได้โดยสมบูรณ์ การไม่ได้ทำหลักฐานไว้เป็นหนังสือไม่ได้ทำให้สัญญาประกันภัยนั้นเป็นโมฆะ และที่บัญญัติให้ส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัยแก่ผู้เอาประกันภัยย่อมแสดงว่าสัญญาประกันภัยนั้นไม่ใช่กรมธรรม์ และกรมธรรม์ก็ไม่ใช่สัญญาประกันภัย แต่กรมธรรม์เป็นหลักฐานของสัญญาประกันภัย กำหนดเกี่ยวกับข้อสัญญาและเงื่อนไขการประกันภัยซึ่งผู้รับประกันภัยลงลายมือชื่อให้ไว้แก่ผู้เอาประกันภัยเพื่อแสดงว่าได้มีสัญญาประกันภัยเกิดขึ้นแล้ว ถึงแม้สัญญาประกันภัยจะเกิดขึ้นโดยการตกลงด้วยวาจาก็ตาม เมื่อมีคำเสนอและคำสนองที่ถูกต้องตรงกันก็จะเกิดสัญญาประกันภัยทันที เช่น กรณีการทำประกันภัยรถยนต์ประเภทหนึ่ง ซึ่งถ้าผู้เอาประกันภัยเคยทำสัญญาประกันภัยกับผู้รับประกันภัยแล้ว ถ้าต่อมาสัญญาประกันภัยหมดอายุ ผู้เอาประกันภัยก็อาจจะติดต่อกับบริษัทเดิมที่รับประกันภัยไว้แล้วว่าผู้เอาประกันภัยมีความประสงค์จะต่ออายุสัญญาประกันภัยต่อไปอีกหนึ่งปี ตามเงื่อนไขของสัญญาที่ตกลงกันไว้เดิม ซึ่งถ้าผู้รับประกันภัยรับคำเสนอแล้วก็สนองรับคำเสนอของผู้เอาประกันภัยทันที ก็ต้องถือว่าสัญญาเกิดขึ้นใหม่ทันทีที่สัญญาเดิมหมดอายุลงแม้ว่าการตกลงกันนั้นจะได้กระทำด้วยวาจาก็ต้องถือว่ามีคำขอทำสัญญาประกันภัยเกิดขึ้นใหม่ทันที

ลักษณะของสัญญาประกันภัยเป็นการกำหนดตัวผู้ที่จะเป็นคู่สัญญาประกันภัยเป็นการเฉพาะตัว คือมีการทำสัญญาขึ้นโดยพิจารณาถึงตัวบุคคลที่เป็นคู่สัญญาเป็นสำคัญ ซึ่งเมื่อสัญญาประกันภัยเกิดขึ้นแล้ว ผู้เอาประกันภัยจะโอนกรมธรรม์ประกันภัยไปยังบุคคลอื่น โดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้รับประกันภัยไม่ได้ ฉะนั้นในการประกันวินาศภัยเมื่อมีการโอนวัตถุที่เอาประกันภัย กฎหมายจึงบัญญัติให้สิทธิในกรมธรรม์โอนตามไปเท่านั้น แต่ตัวกรมธรรม์และสัญญาประกันภัยนั้นหาโอนตามไปด้วยไม่ได้ เนื่องจากต้องพิจารณาถึงตัวคู่สัญญาในตอนที่มีการทำสัญญากันขึ้นซึ่งผู้รับประกันภัยได้พิจารณาตัวผู้เอาประกันภัยแล้วจึงตกลงสนองรับการเสี่ยงภัย ถือว่า

สัญญาระหว่างผู้เอาประกันภัยกับผู้รับประกันภัยมีผลสมบูรณ์เกิดเป็นสัญญาประกันภัยขึ้นดังมีตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาเกี่ยวกับเรื่องการเกิดของสัญญาดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1306/2514 โจทก์เสนอขอเอาประกันภัยรถยนต์ของโจทก์ไว้กับบริษัทจำเลยพนักงานบริษัทจำเลยได้จัดแจ้งจำนวนเบี้ยประกันภัยลงในใบเสนอขอเอาประกันภัยต่อมาบริษัทจำเลยได้ส่งกรมธรรม์ประกันภัยไปให้โจทก์ พร้อมทั้งมีหนังสือแจ้งว่า เมื่อได้รับกรมธรรม์ประกันภัยแล้วให้โจทก์ส่งเบี้ยประกันภัยไปยังบริษัททันที โดยไม่มีข้อจำกัดความรับผิดชอบของจำเลย เช่นนี้ ย่อมถือว่าสัญญาประกันภัยได้เกิดขึ้นและมีผลผูกพันบริษัทจำเลยแล้ว ถึงแม้ในใบเสนอขอเอาประกันภัยจะมีข้อความว่า ยังไม่มีการรับผิดชอบใดๆ จนกว่าบริษัทจะยอมรับคำขอเอาประกันนี้ และได้ชำระเบี้ยประกันภัยเต็มจำนวนแล้ว ก็ไม่พอฟังเป็นเงื่อนไขว่าสัญญาจะมีผลใช้บังคับต่อเมื่อ โจทก์ส่งเบี้ยประกันภัยถูกต้องตามกำหนดแล้ว

ผู้เอาประกันภัยได้เสนอขอเอาประกันภัยรถยนต์บรรทุกของตนต่อบริษัทรับประกันภัย นอกจากบริษัทรับประกันภัยจะให้ผู้เอาประกันภัยกรอกแบบคำเสนอขอเอาประกันภัยแล้ว พนักงานบริษัทรับประกันภัยยังได้จัดแจ้งจำนวนเงินเบี้ยประกันภัยไว้บนใบเสนอขอเอาประกันภัย เพื่อให้ผู้เอาประกันภัยทราบด้วย แล้วต่อมาบริษัทรับประกันภัยได้ออกกรมธรรม์ประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัย พร้อมทั้งมีหนังสือเตือนให้ผู้เอาประกันภัยส่งเงินเบี้ยประกันภัยไปยังบริษัททันทีเมื่อได้รับกรมธรรม์ประกันภัย เช่นนี้ศาลฎีกาถือว่าสัญญาประกันภัยได้เกิดขึ้นแล้วและมีผลผูกมัดคู่กรณีแล้ว ข้อความในหนังสือของบริษัทรับประกันภัยซึ่งขอให้ผู้เอาประกันภัยรีบส่งไปยังบริษัททันทีรวมทั้งที่มีระบุไว้ในคำขอเอาประกันภัยมีว่า ยังไม่มีความรับผิดชอบใดๆ จนกว่าบริษัทจะยอมรับคำขอเอาประกันภัยนี้ และได้ชำระเบี้ยประกันภัยเต็มจำนวนแล้ว ไม่พอฟังเป็นเงื่อนไขว่าสัญญาจะมีผลผูกพันต่อเมื่อมีการชำระเบี้ยประกันภัยครบถ้วนแล้ว จึงเป็นที่เข้าใจว่าสัญญาประกันภัยย่อมเกิดขึ้นและมีผลผูกพันคู่กรณีแล้วตั้งแต่เมื่อคำเสนอขอเอาประกันภัยไปถึงบริษัทผู้รับประกันภัย และบริษัทผู้รับประกันภัยได้สนองรับคำเสนอขอเอาประกันภัยนั้นด้วยการออกกรมธรรม์ประกันภัยให้กับผู้เอาประกันภัยตามสัญญาประกันภัยที่เกิดขึ้น

3.2 การเกิดสัญญาประกันภัยโดยอาศัยแนวทางการปฏิบัติ

โดยปกติสัญญาประกันภัยมีลักษณะคล้ายกับสัญญาทั่วไปที่มีคำเสนอกับคำสนองถูกต้องตรงกันก็จะเกิดเป็นสัญญาขึ้น ซึ่งในทางปฏิบัติมีทั้งที่ฝ่ายผู้เอาประกันภัยเสนอขอเอาประกันภัยเองกับบริษัทผู้รับประกันภัย หรือเป็นกรณีที่มีตัวแทนของบริษัทผู้รับประกันภัยออกมาเสนอตัวกรมธรรม์รูปแบบใหม่ให้กับผู้เอาประกันภัยเพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจของผู้เอาประกันภัยให้

หันมาทำประกันภัยมากขึ้น ซึ่งจากหลักในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นนั้น อาจแยกการเกิดแนวทางการปฏิบัติได้เป็น 2 แนวทางดังนี้

3.2.1 การเกิดสัญญาโดยการทำเป็นคำขอเอาประกัน

คำขอเอาประกันภัยเป็นเอกสารที่ผู้เอาประกันภัยจัดทำขึ้นเพื่อใช้แสดงเจตนาในการเอาวัตถุที่มีความเสี่ยงภัยของผู้เอาประกันมาเสนอขอทำประกันภัยกับบริษัทผู้รับประกันภัย โดยคำขอเอาประกันภัยนั้นตามกฎหมายถือว่าเป็นคำเสนอขอทำสัญญาประกันภัยซึ่งไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือ โดยคำขอที่ผู้เอาประกันภัยเสนอนั้นอาจกระทำด้วยวาจาไปยังผู้รับประกันภัยโดยตรงก็ได้ และก่อนที่ผู้รับประกันภัยจะสนองรับคำเสนอก็จะต้องมีการตรวจสอบข้อมูลต่างๆ เพื่อพิจารณาว่าจะรับคำเสนอนั้นหรือไม่ และเมื่อบริษัทผู้รับประกันภัยได้พิจารณาคำขอนั้นแล้วและตกลงเข้าทำสัญญาประกันภัยด้วยการตอบรับคำเสนอของผู้เอาประกันภัยนั้น ก็จะเกิดสัญญาประกันภัยขึ้นโดยผลของกฎหมาย ดังตัวอย่าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4482/2533 สัญญาประกันภัยเป็นนิติกรรมสองฝ่าย เมื่อผู้เอาประกันภัยมีคำเสนอขอเอาประกันภัยต่อผู้รับประกันภัย และผู้รับประกันภัยตกลงรับประกันภัยอันเป็นการสนองรับคำเสนอของผู้เอาประกันภัยแล้ว สัญญาประกันภัยจึงมีผลใช้บังคับทันที ส่วนการที่ผู้เอาประกันภัย ส่วนการที่ผู้เอาประกันภัยไม่ชำระเบี้ยประกันภัยนั้น ก็เป็นแต่เพียงเหตุที่ทำให้ผู้รับประกันภัยมีสิทธิบอกเลิกสัญญาหรือฟ้องเรียกเอาเบี้ยประกันภัยจากผู้เอาประกันภัยได้เท่านั้น ไม่ถึงกับทำให้สัญญาประกันภัยไม่มีผลใช้บังคับมาแต่แรกผู้รับประกันภัยเพียงบอกเลิกสัญญาด้วยการยกเลิกกรรมธรรม์ประกันภัยภายหลังที่ได้เกิดเหตุแล้วจึงต้องรับผิดชอบตามสัญญา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4196/2533 สัญญาประกันชีวิตย่อมต้องอาศัยความทรงชีพหรือมรณะของผู้เอาประกันภัยเป็นสำคัญ เมื่อผู้เอาประกันถึงแก่ความตายก่อนที่จำเลยจะสนองรับคำเสนอขอประกันชีวิต การสนองรับประกันชีวิตของจำเลยจึงเป็นความสำคัญผิดในสาระสำคัญของนิติกรรม สัญญาประกันชีวิตจึงตกเป็นโมฆะ

ลักษณะของสัญญาอื่นทั่วไป คำขอเข้าทำสัญญาไม่มีความสำคัญกับการเกิดและการบังคับตามสัญญานั้นแต่อย่างใด แต่ในสัญญาประกันภัยแล้ว คำขอเอาประกันภัยนั้นไม่ว่าจะเป็นลายลักษณ์อักษรหรือกระทำด้วยวาจา มีความสำคัญต่อการเกิดของสัญญาประกันภัยดังต่อไปนี้

1. คำเสนอที่ผู้เอาประกันภัยขอทำประกันภัยกับบริษัทผู้รับประกันภัยนั้น โดยทางปฏิบัติผู้รับประกันภัยจะมีแบบคำขอเอาประกันภัยให้กับผู้เอาประกันภัยเพื่อกรอกข้อมูล ประวัติส่วนตัว เพื่อใช้ในการพิจารณารับประกันภัย หรือปฏิเสธไม่รับประกันภัย หรือเรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้น คำขอเอาประกันภัยที่ทำด้วยวาจานั้นเป็นหน้าที่ของผู้เอาประกันภัยจะต้องเปิดเผยข้อความจริง โดยไม่ต้องรอให้ผู้รับประกันภัยสอบถาม หากมีข้อความใดที่ผู้รับประกันภัยสอบถามในการ

เจรจาด้วยวาจาเพื่อทำสัญญาประกันภัยนั้น ผู้เอาประกันภัยต้องตอบตามความเป็นจริงทั้งหมด การตอบคำถามของผู้รับประกันภัยดังกล่าวนี้เรียกว่า การแถลงข้อความจริงที่เป็นสาระสำคัญของตัวผู้เอาประกันภัย เช่น กรณีทำสัญญาประกันชีวิต ข้อความจริงที่เป็นสาระสำคัญของสัญญาที่ผู้รับประกันภัยต้องการทราบคือ ประวัติการเจ็บป่วย หรือโรคประจำตัวของผู้เอาประกันภัย เป็นต้น หรือกรณีค่าขอเอาประกันวินาศภัยกรณีทำประกันภัยรถยนต์ ที่ผู้เอาประกันภัยเสนอขอทำประกันภัยนั้น ข้อความจริงที่เป็นสาระสำคัญของสัญญาคือ ข้อมูลการใช้รถยนต์ว่าใช้ส่วนตัวหรือใช้เป็นรถยนต์สาธารณะ ถ้าเป็นรถยนต์สาธารณะผู้รับประกันภัยต้องคิดเบี้ยประกันภัยเพิ่มเป็นอีกอัตราหนึ่งซึ่งแพงกว่าการใช้เพื่อส่วนตัว ซึ่งถือเป็นข้อสำคัญของสัญญาประกันภัยที่ผู้ขอเอาประกันภัยจะต้องแถลงข้อความที่เป็นความจริงให้กับผู้รับประกันภัยทราบ มิฉะนั้นจะทำให้สัญญาประกันภัยอาจตกเป็นโมฆะได้

ตามปกติผู้รับประกันภัยประสงค์ที่จะให้ผู้เอาประกันภัยกรอกแบบคำขอเอาประกันภัยในการขอเอาประกันภัยทุกประเภท ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบทรัพย์สินที่เอาประกันภัยและคำนวณอัตราการเสี่ยงภัยในกรณีที่มีการเสี่ยงภัยมากๆ ผู้รับประกันภัยอาจจะมีแบบคำขอเอาประกันภัยหลายชนิดที่ใช้ในแต่ละประเภทของการประกันภัย และในปัจจุบันมีแนวโน้มว่าผู้รับประกันภัยส่วนมากจะพยายามทำแบบคำขอเอาประกันภัยแบบให้ใส่เครื่องหมายกากบาทในช่องหน้าข้อความหรือใช้คำถามซึ่งต้องการคำตอบแต่เพียง “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” เท่านั้น เพราะการกรอกแบบสอบถามที่ต้องการรายละเอียดมากมักทำให้ข้อมูลที่ได้จากผู้เอาประกันภัยเป็นข้อมูลที่ไม่ชัดเจน และเคลือบคลุมเนื่องจากผู้เอาประกันภัยมักจะตอบคำถามแบบเข้าข้างตนเอง และเปิดเผยข้อเท็จจริงที่เป็นสาระสำคัญของสัญญาไม่สมบูรณ์ เป็นต้น

2. ในส่วนคำขอเอาประกันภัยที่ผู้เอาประกันภัยทำขึ้น โดยการกรอกข้อเท็จจริงที่เป็นรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุที่เอาประกันภัยลงในแบบฟอร์มที่ผู้รับประกันภัยกำหนดขึ้น ถือว่าข้อความที่ผู้เอาประกันภัยกรอกลงไปนั้นเป็นการแถลงข้อความจริงของผู้เอาประกันภัย ซึ่งผู้รับประกันภัยจะเก็บไว้เป็นหลักฐานแสดงข้อความจริงที่ผู้เอาประกันภัยได้แถลงในขณะที่ขอเอาประกันภัย และในใบคำขอเอาประกันภัยนั้น เป็นส่วนหนึ่งของสัญญาประกันภัย จึงมีผลให้ข้อความจริงที่ผู้เอาประกันภัยแถลงกับผู้รับประกันภัยเป็นคำรับรอง ซึ่งถือว่าผู้เอาประกันภัยได้ให้สัตยาบันข้อความจริงกับผู้รับประกันภัยไปตลอดอายุสัญญาประกันภัย

3. ในส่วนของการขอต่ออายุสัญญาประกันภัยนั้นเป็นการแสดงเจตนาของผู้เอาประกันภัยเสนอคำขอให้กับผู้รับประกันภัยให้พิจารณาทำสัญญาประกันภัยฉบับใหม่คุ้มครองวัตถุที่เอาประกันภัยต่อไปอีกระยะเวลาหนึ่ง คำขอต่ออายุของสัญญาประกันภัยนี้มีลักษณะไม่แตกต่างกับคำขอเอาประกันภัย แต่มีข้อความสั้นกว่าโดยกล่าวถึงกรมธรรม์ประกันภัยเดิมที่จะหมดอายุลงและถ้า

ช่องแห่งภัยเปลี่ยนแปลงไปหรือมีลักษณะการเสี่ยงภัยเปลี่ยนแปลงไปจากสัญญาเดิม ผู้เอาประกันภัยจะต้องแจ้งข้อความที่มีการเปลี่ยนแปลงไปนั้นให้กับผู้รับประกันภัยทราบเพื่อพิจารณาว่าจะต่ออายุของสัญญาประกันภัยให้อีกหรือไม่ และถ้าผู้รับประกันภัยยอมรับข้อกำหนดของสัญญาที่หนักยิ่งกว่าสัญญาเดิม ผู้รับประกันภัยก็มีสิทธิที่จะเรียกเบี้ยประกันภัยให้สูงขึ้นกว่าสัญญาเดิมได้ เพราะผู้เอาประกันภัยมีการระการรับเสี่ยงภัยเพิ่มขึ้น จึงสมควรได้รับค่าตอบแทนการเสี่ยงภัยที่เพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกันตามหลักของสัญญาต่างตอบแทน

ในส่วนของผู้เอาประกันภัยก็มีหน้าที่ต้องแถลงข้อความจริงในขณะขอต่ออายุสัญญาประกันภัยฉบับใหม่เนื่องจากพฤติการณ์เกี่ยวกับตัววัตถุที่เอาประกันภัยไว้อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ ในขณะที่มีการขอต่ออายุสัญญาฉบับใหม่ดังนั้นผู้เอาประกันภัยต้องมีการแถลงข้อความจริงตามพฤติการณ์ใหม่ตามหลักความสุจริตอย่างยิ่งเช่นเดียวกับเมื่อตอนทำสัญญาในครั้งแรก

3.2.2 การเกิดสัญญาโดยมีตัวแทนประกันหรือนายหน้าประกัน

ตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 มาตรา 5 ได้ให้คำนิยามของคำว่าตัวแทนประกันหรือนายหน้าประกันไว้ดังนี้

“ตัวแทนประกันชีวิต” หมายความว่า ผู้ซึ่งบริษัทมอบหมายให้ทำการชักชวนให้บุคคลทำสัญญาประกันชีวิตกับบริษัท

“นายหน้าประกันชีวิต” หมายความว่า ผู้ซึ่งช่องหรือจัดการให้บุคคลทำสัญญาประกันชีวิตตามแบบบริษัท โดยกระทำการเพื่อบำเหน็จเนื่องจากการนั้น

และตามพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535 มาตรา 4 ได้ให้คำนิยามว่า

“ตัวแทนประกันวินาศภัย” หมายความว่า ผู้ซึ่งบริษัทมอบหมายให้ทำการชักชวนให้บุคคลเข้ามาทำสัญญาประกันวินาศภัยกับบริษัท

“นายหน้าประกันวินาศภัย” หมายความว่า ผู้ซึ่งช่องหรือจัดการให้บุคคลทำสัญญาประกันภัยกับบริษัท โดยกระทำเพื่อบำเหน็จเนื่องจากการนั้น

จากคำนิยามที่กล่าวมาข้างต้นทำให้สามารถกำหนดกรอบของตัวแทนประกันภัยว่าหมายถึง ตัวแทนประกันชีวิตหรือตัวแทนประกันวินาศภัย ส่วนนายหน้าประกันภัย หมายถึง นายหน้าประกันชีวิตหรือนายหน้าประกันวินาศภัยด้วย (สิทธิโชค ศรีเจริญ, 2541, หน้า 117) ดังนั้นเมื่อได้พิจารณาถ้อยคำของคำจำกัดความตามกฎหมายข้างต้นประกอบกับการพิจารณาในหมวด 4 ของพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับแล้ว น่าจะมีข้อแตกต่างระหว่างตัวแทนประกันภัยกับนายหน้าประกันภัย ดังนี้

1. ตัวแทนประกันภัย เป็นผู้กระทำการใดๆ แทนบริษัทประกันภัยซึ่งเป็นตัวการได้มอบหมายให้ตัวแทนมีอำนาจหน้าที่ของตนภายใต้ความควบคุมดูแลและบังคับบัญชาของบริษัท

ผู้รับประกันภัย กระทบการเป็นอิสระไม่ได้ แต่ในส่วนนายหน้าประกันภัย เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพของตนเองเป็นอิสระ ไม่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลและภายใต้บังคับบัญชาของบริษัท

2. ตัวแทนประกันภัย มีหน้าที่ชักชวนให้บุคคลอื่นเข้ามาทำสัญญาประกันภัยกับบริษัท เป็นผู้ที่เป็นตัวแทนของบริษัทในการแนะนำและชักชวนให้ผู้ที่สนใจเข้ามาทำสัญญากับบริษัทแต่ตัวแทนประกันภัยไม่มีสิทธิที่จะเข้าทำสัญญาแทนบริษัท เว้นแต่จะได้รับมอบหมายอำนาจเป็นหนังสือจากบริษัท แต่ในส่วนนายหน้าประกันภัยก็ทำการประกอบอาชีพของตนโดยการชี้ช่องหรือจัดการให้บุคคลใดๆ เข้ามาทำสัญญาประกันภัยกับบริษัท โดยได้รับบำเหน็จ

3. ตัวแทนประกันภัย ต้องระบุว่าตนเป็นตัวแทนของบริษัทซึ่งอาจเป็นตัวแทนของหลายบริษัทก็ได้ แต่ต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากบริษัทของตนให้เป็นตัวแทนของบริษัทอื่นเพิ่มเติมขึ้นอีกได้ แต่ในส่วนของนายหน้าประกันภัยไม่จำเป็นต้องสังกัดบริษัทประกันภัย

4. ตัวแทนประกันภัยนั้นจะต้องเป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น แต่ในส่วนของนายหน้าประกันภัยอาจเป็นได้ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ในส่วนนิติบุคคลอาจเป็นในรูปของบริษัท นายหน้าซึ่งตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการจัดหาบุคคลเข้ามาทำสัญญาประกันภัย

5. ตัวแทนประกันภัยจะต้องได้รับความยินยอมจากบริษัทในเรื่องการดำเนินการใดๆ ที่เป็นการประกอบกิจการของบริษัท โดย สามารถเข้ามาทำสัญญาประกันภัยกับผู้สนใจทำประกันภัย และเมื่อมีการตกลงทำสัญญาประกันภัย ตัวแทนประกันภัยมีอำนาจในการรับเงินเบี้ยประกันภัยจากผู้เอาประกันภัยไว้แทนบริษัทได้ ส่วนนายหน้าประกันภัยมีหน้าที่เพียงชี้ช่องให้ผู้สนใจทำประกันภัยเท่านั้น ไม่มีสิทธิในการทำสัญญาประกันภัยหรือรับเงินเบี้ยประกันภัยจากผู้เอาประกัน

4. หลักเกณฑ์การชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

4.1 การชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

ตามหลักกฎหมายที่กำหนดว่าหากมีความเสียหายเกิดขึ้น ผู้ถือกรมธรรม์จะต้องได้รับการทำให้กลับคืนไปสู่สถานะทางการเงินเดิมที่เคยเป็นก่อนเกิดความเสียหาย โดยจะต้องทำในทันที และเป็นไปตามข้อสัญญาของกรมธรรม์ โดยมีวิธีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอยู่ 2 วิธี คือ ให้ทรัพย์สินใหม่ทดแทนทรัพย์สินเก่า เราเรียกวิธีนี้ว่า การจัดทดแทน หรือการทดแทน ส่วนวิธีที่สองก็คือ กรมธรรม์อาจกำหนดให้มีการประเมินค่าทรัพย์สิน ณ เวลาที่เกิดความเสียหายโดยจะมีค่าเพื่อไว้สำหรับการสึกหรอ สึกกร่อน การเสื่อมราคา และสภาพที่ดึกว่าเดิม ทั้งนี้ เรามักจะที่เรียกวิธีการนี้ว่า เงื่อนไขการชดใช้ โดยหลักผู้เอาประกันวินาศภัยย่อมมีวัตถุประสงค์ในการได้รับการชดใช้ค่า

สินไหมทดแทน ซึ่งเป็นหนี้หรือหน้าที่ของผู้รับประกันวินาศภัยในการรับผิดชอบตามสัญญา ในทางตรงข้ามก็เป็นสิทธิของผู้รับประกันที่จะได้รับการชดใช้จำนวนเงินตามความรับผิดชอบที่ระบุไว้ในสัญญา ดังกล่าวเป็นความรับผิดชอบที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตซึ่งไม่แน่นอนว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ ถ้าตลอดระยะเวลาที่เอาประกันภัยมิได้เกิดวินาศภัยขึ้นผู้รับประกันภัยก็ไม่ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเลย เบี้ยประกันภัยที่ได้รับจากผู้เอาประกันภัยก็ไม่ต้องส่งคืนให้กับผู้เอาประกันภัย ซึ่งโดยปกติเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นตามสัญญาประกันวินาศภัย ผู้เอาประกันภัยต้องแจ้งความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นต่อผู้รับประกันภัย เพื่อที่เมื่อผู้รับประกันภัยได้ตรวจสอบความเสียหายแล้วมีความเสียหายเกิดขึ้นตรงตามข้อกำหนดในสัญญาประกันภัย ก็เป็นหน้าที่ของผู้รับประกันภัยที่จะต้องมีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน โดยมีหลักเกณฑ์ที่ต้องพิจารณาดังนี้

4.1.1 ต้องเป็นวินาศภัยดังได้ระบุไว้ในสัญญา

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 บัญญัติว่า อันว่าสัญญาประกันภัยนั้นคือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้นหรือในเหตุอย่างอื่นในอนาคตดังได้ระบุไว้ในสัญญา และในการนี้บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินให้ซึ่งเรียกว่าเบี้ยประกันภัย

จากบทบัญญัติดังกล่าวสัญญาประกันภัยจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีคู่กรณีสองฝ่ายตกลงทำคำเสนอขอเอาประกันภัยและอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้รับประกันภัยตอบสนองรับสัญญาประกันภัยจึงเกิดเป็นสัญญาขึ้น โดยที่ทางฝ่ายผู้รับประกันภัยจะเป็นผู้กำหนดตัวสัญญาประกันภัยเงื่อนไข และหลักเกณฑ์การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนไว้ในสัญญาประกันภัย รวมถึงประเภทของวินาศภัยที่ผู้เอาประกันภัยเสนอขอทำประกันภัย เช่น การประกันอัคคีภัยอาคาร การทำประกันการโจรกรรมภัยร้านทอง การทำประกันภัยรถยนต์ เป็นต้น ซึ่งภัยที่อาจเกิดขึ้นได้แต่ประเภทต้องกำหนดไว้ในสัญญาประกันภัยโดยที่ผู้รับประกันภัยทราบและยอมตนเข้ารับการเสี่ยงภัยนั้นเมื่อเกิดความเสียหายขึ้นแก่ตัววัตถุที่เอาประกันภัยหรือตรงตามประเภทของภัยที่กำหนดให้ความคุ้มครองตามสัญญาประกันภัย ก็เป็นหน้าที่ของผู้รับประกันภัยที่ต้องมีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามสัญญากับผู้รับประกันภัย ดังตัวอย่างศาลฎีกา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 330/2519 ผลงานของโจทก์จุดไฟหม้อน้ำตามปกติ แต่ไม่ได้ตรวจดูสายน้ำมันซึ่งเก่าหลวม น้ำมันไหลออกมาจนระเบิดขึ้นเพราะไฟลุกไหม้ เป็นประมาทเลินเล่อแต่ไม่ถึงกับร้ายแรง ล้นหม้อน้ำเปิดไม่ทันเพราะความร้อนมาก ก็ไม่ใช่ความไม่สมประกอบของวัตถุที่เอาประกันภัย ผู้รับประกันภัยต้องรับผิดชอบในความเสียหายแม้เกิดจากระเบิด ซึ่งเป็นผลมาจากไฟนั่นเอง เฉพาะแต่ความเสียหายต่อตัววัตถุที่เอาประกันภัย ซึ่งรวมถึงอาคารและสต็อกสินค้า ไม่รวมถึง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2779/2527 โจทก์เอาประกันภัยรถยนต์ที่โจทก์เช่าซื้อมาไว้แก่บริษัทจำเลยตามกรมธรรม์ประกันภัยจำเลยจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายหรือสูญหายต่อรถยนต์ที่เอาประกันภัยไว้เนื่องจากการลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ หรือปล้นทรัพย์เป็นจำนวนเงินไม่เกิน 300,000 บาท ต่อมาในระหว่างอายุสัญญาประกันภัยรถยนต์ดังกล่าวถูกคนร้ายลักไป โจทก์จึงฟ้องขอให้จำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทน แม้ว่าในระหว่างการพิจารณาคดีนี้ โจทก์จะได้รถยนต์ดังกล่าวคืนมา แต่ได้คืนมาโดยสภาพชำรุดเสียหายต้องซ่อมเป็นเงิน 51,600 บาท ดังนั้นศาลก็พิพากษาให้จำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์ตามกรมธรรม์ประกันภัยได้

ตามกรมธรรม์ประกันภัยมีเงื่อนไขให้จำเลยรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายหรือสูญหายต่อรถยนต์ที่เอาประกันภัยไว้เนื่องจากการลักทรัพย์ ก็ต้องหมายความว่าจำเลยจะรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่รถยนต์สูญหายไปเนื่องจากการลักทรัพย์อย่างหนึ่ง และในกรณีที่รถยนต์เกิดความเสียหายอันเนื่องมาจากการลักทรัพย์อีกอย่างหนึ่ง รถยนต์ของโจทก์เกิดความชำรุดเสียหายก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากการลักทรัพย์โดยตรง จำเลยจึงต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์เพื่อความเสียหายดังกล่าว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2098/2518 คนร้ายเปิดประตูเหล็กเข้าไปลักทรัพย์ในร้านค้าโดยโจ้และกุญแจที่ใส่ล่่ามประตูเหล็กหายไปด้วย เป็นการใช้กำลังและวิธีการรุนแรงในการลักทรัพย์ตามกรมธรรม์ประกันภัย ซึ่งผู้รับประกันภัยต้องรับผิดชอบ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3788/2534 กรมธรรม์ประกันภัยที่จำเลยที่ 2 ทำไว้กับจำเลยที่ 3 มีข้อความว่า จำเลยที่ 5 จะใช้ค่าสินไหมทดแทนในนามของผู้เอาประกันภัยซึ่งผู้เอาประกันภัยจะต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย เพื่อความเสียหายต่อทรัพย์สินของบุคคลภายนอก เนื่องจากอุบัติเหตุอันเกิดจากการใช้รถยนต์ในระหว่างระยะเวลาเอาประกันภัย ข้อความดังกล่าวมีความหมายแต่เพียงว่า จำเลยที่ 3 จะรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายแทนผู้เอาประกันภัยแก่บุคคลภายนอกเฉพาะแต่อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นอันเนื่องจากการใช้รถคันที่เอาประกันภัยเท่านั้น เมื่อปรากฏว่าเหตุที่ไฟไหม้พื้นถนนไฟลุกไหม้ขึ้นเองบนถนน ความเสียหายที่เกิดขึ้นจึงมิใช่อุบัติเหตุอันเกิดจากการใช้รถยนต์ที่จำเลยที่ 3 รับประกันภัยอันเป็นตัวกำหนดความรับผิดชอบของผู้รับประกันภัยในการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับจำเลยที่ 2

4.1.2 ต้องเป็นวินาศภัยที่เกิดขึ้นกับวัตถุที่เอาประกันภัย

วัตถุที่เอาประกันภัยเป็นเงื่อนไขของสัญญาประกันภัยที่มีความสำคัญมาก ซึ่งถ้าหากวินาศภัยที่เกิดขึ้น ไม่ได้เกิดกับวัตถุที่เอาประกันภัยไว้ ผู้รับประกันภัยก็ไม่ต้องรับผิดชอบ เช่น เอาอาคารพาณิชย์ไปทำประกันอัคคีภัยไว้ ถ้าไฟไหม้อาคารหลังดังกล่าว ทำให้เครื่องปรับอากาศหรือของใช้ภายในอาคารถูกไฟไหม้หมด ผู้รับประกันภัยก็ไม่ต้องชดใช้ค่าเครื่องปรับอากาศและของใช้ที่อยู่

ภายในอาคารนั้น เนื่องจากเครื่องปรับอากาศและของใช้ที่อยู่ภายในอาคารไม่ใช่วัสดุที่ได้เอาประกันภัยไว้ แต่ถ้าเกิดความเสียหายแก่ตัวอาคารพาณิชย์ที่เป็นวัสดุที่ได้เอาประกันภัยไว้ แม้จะไม่ได้ถูกไฟไหม้ เช่น มีรอยเขม่าควันไฟดำ หรือถูกน้ำที่เกิดจากการใช้ดับเพลิง หรือถูกรื้อถอน เหล่านี้ผู้รับประกันภัยจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดจากการที่ตัววัสดุที่ได้เอาประกันภัยได้เกิดวินาศภัยขึ้นดังที่ได้ระบุไว้ในสัญญาประกันภัย ดังมีตัวอย่าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1603/2518 เครื่องปรับอากาศทำความเย็นซึ่งติดตั้งอยู่ที่ผนังด้านนอกของอาคารที่เอาประกันภัย เป็นเพียงเครื่องอุปกรณ์หาใช้ส่วนควบของอาคารไม่ เมื่อเกิดอัคคีภัยไฟไหม้อาคารและเครื่องปรับอากาศ ผู้เอาประกันภัยจะเรียกให้ชดใช้ค่าเสียหายในส่วนเครื่องปรับอากาศไม่ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1742/2540 โจทก์ครอบครองตึกของผู้อื่นในฐานะผู้อาศัย โจทก์ไม่มีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันภัยตึกนั้นได้ ไม่มีอำนาจฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเมื่อไฟไหม้ตึกมีแต่สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนเครื่องตกแต่งของโจทก์ที่เอาประกันภัยไว้

4.1.3 ต้องเป็นวินาศภัยที่เกิดขึ้นในระหว่างอายุสัญญา

การกำหนดอายุสัญญาในรูปของกรมธรรม์ส่วนใหญ่ มีกำหนดระยะเวลา 1 ปี ตามรอบปีปฏิทิน ซึ่งต้องระบุในสัญญาโดยมีกำหนดระยะเวลาเริ่มต้นและระยะเวลาสิ้นสุดของสัญญาที่รับเสี่ยงภัย วินาศภัยที่เกิดขึ้นในระหว่างอายุสัญญานี้ถือว่าอยู่ในอายุของกรมธรรม์ประกันภัยที่ผู้รับประกันภัยจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเมื่อมีวินาศภัยตามที่ระบุในสัญญาเกิดขึ้น ถ้ามีวินาศภัยที่เกิดขึ้นก่อนเกิดสัญญาประกันวินาศภัยหรือสัญญาประกันวินาศภัยได้สิ้นสุดลงแล้วจึงเกิดวินาศภัยขึ้น ผู้รับประกันภัยก็ไม่ต้องรับผิดชอบในวินาศภัยที่เกิดขึ้น แม้ว่าวินาศภัยที่เกิดขึ้นนั้นจะตรงตามวัสดุที่เอาประกันหรือตรงตามประเภทของภัยที่ได้เอาประกันภัยไว้ก็ตาม อันเป็นผลจากการสิ้นสุดของสัญญาวินาศภัย ดังตัวอย่าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2513/2518 ตามกรมธรรม์ประกันภัยรถยนต์สิ้นอายุเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม ต่อมาวันที่ 24 กรกฎาคม เกิดอุบัติเหตุ ผู้รับประกันภัยออกกรมธรรม์ใหม่ย้อนหลังไปถึงวันที่ 22 กรกฎาคม ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิด

4.2 ขอบเขตของการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 877 บัญญัติว่า ผู้รับประกันภัยจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนดังจะกล่าวต่อไปนี้

- (1) เพื่อจำนวนวินาศภัยอันแท้จริง

(2) เพื่อความบอบสลายที่จะขึ้นเกิดแก่ทรัพย์สินซึ่งได้เอาประกันไว้ เพราะได้จัดการตามสมควรเพื่อป้องกันความวินาศภัย

(3) เพื่อบรรดาค่าใช้จ่ายอันสมควรซึ่งได้เสียไปเพื่อรักษาทรัพย์สินซึ่งเอาประกันภัยไว้ นั้นมิให้วินาศ

อันจำนวนวินาศจริงนั้น ท่านให้ตีราคา ณ สถานที่และในเวลาซึ่งเหตุแห่งวินาศภัยนั้นได้เกิดขึ้น อนึ่ง จำนวนเงินซึ่งได้เอาประกันภัยไว้ นั้น ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า เป็นหลักประมาณอันถูกต้องในการตีราคาเช่นนั้น

ท่านห้ามมิให้คิดค่าสินไหมทดแทนเกินไปกว่าจำนวนเงินซึ่งได้เอาประกันภัยไว้

จากบทบัญญัติที่กล่าวมาข้างต้น เมื่อมีวินาศภัยเกิดขึ้นกับวัตถุที่เอาประกันวินาศภัย และเป็นวินาศภัยภายใต้เงื่อนไขสัญญาประกันวินาศภัย ผู้รับประกันวินาศภัยมีหน้าที่จะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามที่ระบุไว้ในเงื่อนไขและประเภทของสัญญาประกันวินาศภัย ภายใต้ขอบเขตต่อไปนี้

4.2.1 เพื่อจำนวนวินาศภัยอันแท้จริง

เพื่อจำนวนวินาศภัยอันแท้จริง หมายความว่า มูลค่าความเสียหายของวัตถุที่ได้เอาประกันวินาศภัย เมื่อเกิดมีวินาศภัยขึ้นกับวัตถุที่เอาประกันภัย และเป็นวินาศภัยที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของสัญญาประกันวินาศภัยแล้ว ผู้รับประกันวินาศภัยจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามมูลค่าความเสียหายของวัตถุที่ได้เอาประกันวินาศภัย หรือเรียกว่า เพื่อจำนวนวินาศภัยอันแท้จริง ดังมีตัวอย่างเช่น นาย ก. ประกอบธุรกิจร้านค้าทองรูปพรรณทำประกันวินาศภัยตามที่ระบุในกรมธรรม์พิทักษ์ร้านทอง โดยทำในวงเงินทุนประกัน 2,000,000 บาท ไปประกันวินาศภัยเพื่อป้องกันการโจรกรรมไว้กับบริษัท เอก ประกันภัย ซึ่งต่อมาร้านทองของนาย ก. ถูกโจรเข้ามาปล้นในร้าน ได้ทองรูปพรรณไปจำนวน 200 บาท ตีราคาตามมูลค่าความเสียหายของวัตถุที่ได้เอาประกันวินาศภัยไว้เป็นเงินได้ 2,000,000 บาท ดังนี้ บริษัท เอก ประกันภัย ซึ่งเป็นผู้รับประกันวินาศภัยจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจำนวน 2,000,000 บาท ตามความวินาศภัยอันแท้จริงที่ผู้เอาประกันวินาศภัยได้รับ แต่ถ้าวินาศภัยที่เกิดขึ้นนั้น ร้านค้าทองรูปพรรณของนาย ก. ถูกปล้นทองรูปพรรณไปเพียง 100 บาท คิดตามมูลค่าความเสียหายเป็นจำนวนเงิน 1,000,000 บาท ดังนี้ บริษัท เอก ประกันภัย ก็ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจำนวน 1,000,000 บาท ตามความวินาศภัยที่เกิดขึ้นอันแท้จริง ที่ผู้เอาประกันวินาศภัยได้รับ ซึ่งศาลฎีกาเคยพิจารณาพิพากษาวางบรรทัดฐานไว้ดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 958/2521 คำขาดประโยชน์ที่เป็นข้อยกเว้นความรับผิดชอบของผู้รับประกันภัย ไม่หมายความว่าถึงค่าเสื่อมราคาของรถที่ถูกชน อันเป็นความเสียหายแก่ตัวทรัพย์สินโดยตรง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2982/2517 ในกรณียานยนต์เสียหายโจทก์จะเรียกร้องเอาค่าขาดประโยชน์หาได้ไม่ เพราะเป็นสิทธิเรียกร้องที่ไม่อาจบังคับเอาแก่จำเลยได้ตามกรมธรรม์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 444-445/2524 ตามกรมธรรม์ประกันภัย ระบุว่า จำเลยยอมใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายต่อทรัพย์สินของบุคคลภายนอก ฉะนั้นค่าขาดประโยชน์และค่าเสื่อมราคารถยนต์ที่โจทก์ต้องเสียหายนั้น ย่อมรวมอยู่ในความเสียหายต่อทรัพย์สินที่โจทก์ได้รับ จำเลยจะอ้างว่าไม่ต้องรับผิดชอบหาได้ไม่

4.2.2 เพื่อความบุบสลายอันเกิดแก่ทรัพย์สินซึ่งได้เอาประกันวินาศภัยไว้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 877 (2) บัญญัติว่า เพื่อความบุบสลายอันเกิดแก่ทรัพย์สินซึ่งได้เอาประกันภัยไว้ เพราะได้จัดการตามสมควรเพื่อป้องกันความวินาศภัย หมายความว่า วินาศภัยที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของสัญญาประกันวินาศภัย นอกจากผู้รับประกันวินาศภัยจะต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อจำนวนวินาศภัยอันแท้จริงแล้ว ผู้รับประกันวินาศภัยยังมีหน้าที่ชดเชยค่าสินไหมทดแทนสำหรับความชำรุดแตกหักอันเกิดขึ้นกับวัตถุที่ได้เอาประกันวินาศภัยไว้ ดังมีตัวอย่าง นายหนึ่ง นำโกดังสินค้าของตนไปประกันวินาศภัยอัครีภัยไว้กับบริษัท เอก ประกันภัย ต่อมาเกิดเพลิงไหม้โกดังสินค้านั้น นายหนึ่งจึงได้จัดการรื้อฝาและหลังคาบางส่วนของโกดังสินค้าออกเพื่อสกัดกั้นการลุกลามของไฟ ซึ่งจะทำให้โกดังสินค้าส่วนที่เหลือรอดพ้นจากไฟไหม้ แม้ว่าการที่ได้จัดการรื้อฝาและหลังคาบางส่วนจะทำให้เกิดความเสียหายเพิ่มขึ้นบ้าง แต่ถ้าเปรียบเทียบกับความเสียหายที่ไฟอาจลุกลามไปไหม้ส่วนต่างๆ ของโกดังรวมตลอดถึงสินค้าที่เก็บไว้ในโกดังย่อมได้รับความเสียหายมากกว่าที่ควรจะเป็น ดังนี้ ถือว่าเป็นการจัดการตามสมควรเพื่อป้องกันความวินาศภัย ซึ่งถ้าไม่ดำเนินการป้องกันภัยที่เกิดขึ้นอาจก่อให้เกิดความเสียหายที่มากเกินสมควรกว่าที่เป็นอยู่ ตามมาตรา 877 (2)

4.2.3 เพื่อบรรดาค่าใช้จ่ายอันสมควร

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 877 (3) บัญญัติว่า เพื่อบรรดาค่าใช้จ่ายอันสมควรซึ่งได้เสียไปเพื่อรักษาทรัพย์สินซึ่งเอาประกันภัยไว้ นั้นมิให้วินาศ ซึ่งในกรณีวินาศภัยที่อาจเกิดขึ้นกับวัตถุที่เอาประกันภัยไว้ และเป็นวินาศภัยที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของสัญญาประกันวินาศภัย นอกจากผู้รับประกันวินาศภัยจะต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อจำนวนวินาศภัยอันแท้จริง ตามมาตรา 877 (2) แล้ว ผู้รับประกันวินาศภัยยังจะต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนสำหรับบรรดาค่าใช้จ่ายอันสมควรซึ่งได้เสียไปเพื่อรักษาทรัพย์สินซึ่งเอาประกันภัยไว้ นั้นมิให้วินาศด้วย ดังตัวอย่าง นาย ก. ทำประกันวินาศภัย เพื่อการป้องกันอัครีภัยตัวอาคารพาณิชย์ ในจำนวนทุนประกัน 500,000 บาท ไปประกันอัครีภัยกับบริษัท เอก ประกันภัย ต่อมาเกิดไฟไหม้อาคารพาณิชย์ บริเวณชั้นล่างของตัวอาคารที่เอาประกันอัครีภัยไว้กับบริษัท เอก ประกันภัย นาย ก. จึงได้จ้าง

พนักงานดับเพลิงฉีดน้ำป้องกันมิให้ไฟลุกรามขึ้นไปถึงชั้นที่สองของตัวอาคาร เสียค่าใช้จ่ายในการจ้างพนักงานดับเพลิงไปเป็นจำนวน 20,000 บาท ดังนี้ถือว่า ค่าจ้างในการฉีดน้ำดับเพลิงจำนวนดังกล่าว เป็นค่าใช้จ่ายอันสมควรซึ่งได้เสียไปเพื่อรักษาทรัพย์สินซึ่งเอาประกันภัยไว้ นั้นมิให้ต้องมีความเสียหายมากขึ้นกว่าการที่มีได้มีการป้องกันอัคคีภัยที่เกิดขึ้น ซึ่งจากการกระทำของนาย ก. เป็นการป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้นเพื่อให้บรรเทาเบาบางลง คือให้มีความเสียหายน้อยที่สุด และเสียค่าใช้จ่ายในการป้องกันภัยพิบัตินั้นเป็นจำนวนที่พอสมควร เหมาะสมใกล้เคียงกับวินาศภัยที่เกิดขึ้น อันจะทำให้ฝ่ายผู้รับประกันวินาศภัยอาจจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เอาประกันวินาศภัย

4.3 ลักษณะการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญา ลักษณะ 20 ประกันภัย หมวด 1 บทเบ็ดเสร็จทั่วไป มาตรา 861 ถึงมาตรา 868 และหมวด 2 ประกันวินาศภัย มาตรา 869 ถึงมาตรา 888 มิได้บัญญัติเกี่ยวกับลักษณะการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนไว้เป็นการเฉพาะ เมื่อดูจากบทบัญญัติโดยรวม กรณีปกติทั่วไป ค่าสินไหมทดแทนจะชดใช้ด้วยเงินตรา เป็นหลัก แต่มีบางกรณี ที่ผู้รับประกันวินาศภัยกับผู้เอาประกันวินาศภัยอาจมีการตกลงกันเกี่ยวกับลักษณะการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นอย่างอื่นนอกจากการชดใช้ด้วยเงินตราก็ได้ สำหรับกรรมธรรม์ประกันอัคคีภัย ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงพาณิชย์เรียบร้อยแล้ว ได้มีการกำหนดลักษณะการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนไว้ว่า ถ้าทรัพย์สินที่เอาประกันภัยดังกล่าว หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของทรัพย์สินที่เอาประกันภัยนี้ต้องวินาศไปด้วยเพลิงไหม้ หรือฟ้าผ่าระหว่างกำหนดเวลาที่เอาประกันภัยไว้ ดังที่ได้มีการกำหนดไว้ในตารางแห่งกรรมธรรม์ บริษัทขอรับผิดชอบเพื่อซ่อมแซม หรือจัดหาสิ่งทดแทน หรือจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัยตามราคาความเสียหายที่แท้จริงของทรัพย์สินที่เอาประกันภัยไว้ นั้น โดยคู่สัญญาประกันวินาศภัยอาจตกลงกันกำหนดเกี่ยวกับลักษณะการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เมื่อมีวินาศภัยเกิดขึ้นกับวัตถุที่เอาประกันวินาศภัยแยกตามลักษณะการชดใช้ได้ เป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนด้วยเงินตรา หรือที่เรียกว่าเป็นเงินสด เป็นวิธีที่นิยมมากที่สุด เนื่องจากการตีราคาวินาศภัยส่วนใหญ่จะคิดคำนวณเป็นตัวเงิน โดยการกำหนดราคาการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้นตามธรรมดาจะมีผู้ชำนาญในการตีราคา ซึ่งเป็นหน้าที่ผู้รับประกันภัยต้องจัดหาและออกค่าใช้จ่าย แม้จำนวนที่เอาประกันภัยไว้จะสูงเท่าใดก็ตามถ้าความเสียหายที่แท้จริงไม่ถึงจำนวนนั้นแล้วผู้เอาประกันภัยไม่มีสิทธิเรียกร้องให้ผู้รับประกันภัยชดใช้ราคาเกินความเสียหายจริง

2. การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนด้วยการซ่อมแซม เป็นวิธีที่นิยมใช้สำหรับการเสียหายบางส่วนและอยู่ในวิสัยที่จะซ่อมแซมให้เหมือนสภาพเดิมได้ ซึ่งการซ่อมแซมส่วนใหญ่ผู้รับประกันภัยมักจะทำให้กลับคืนสภาพเดิมที่เป็นอยู่ก่อนที่จะมีวินาศภัยเกิดขึ้น โดยหลักวัตถุที่เอาประกันวินาศภัยที่จะมีการซ่อมแซมให้กลับสภาพเดิมก่อนเกิดวินาศภัยนั้น มักเป็นวัตถุที่มีรูปร่าง เช่น ทำประกันอัครภิกษุอาคาร บ้านอยู่อาศัย หรือการทำประกันภัยรถยนต์ เป็นต้น

3. การชดใช้ด้วยการจัดหาสิ่งอื่นมาทดแทน หรือการจัดหาทรัพย์สินอันใหม่มาแทนทรัพย์สินอันเดิมที่วินาศ เป็นวิธีที่กระทำกันในกรณีที่เงื่อนไขข้อจำกัดการคุ้มครองตามสัญญาประกันวินาศภัยตกลงให้ผู้รับประกันวินาศภัยจัดหาสิ่งอื่นหรือทรัพย์สินอันใหม่ที่เป็นประเภทชนิด และปริมาณเท่าเทียม หรือเพียงพอ กับที่ผู้เอาประกันได้เอาประกันวินาศภัยไว้ ซึ่งโดยปกติมักใช้กับทรัพย์สินเฉพาะสิ่งหรือทรัพย์สินที่มีมูลค่าหรือคุณค่าเป็นพิเศษ เช่น อัญมณี ทองคำ เป็นต้น

4. การชดใช้ด้วยการกลับคืนสภาพเดิม เป็นวิธีที่นิยมใช้สำหรับการที่ทรัพย์สินที่เอาประกันวินาศภัยไว้เสียหายไปทั้งหมด หรือไม่อยู่ในวิสัยที่จะซ่อมแซมให้เหมือน สภาพเดิมได้ เช่น การที่รถยนต์ที่เอาประกันวินาศภัยไว้สูญหาย หรือบุบสลายจนไม่อาจซ่อมแซมให้กลับคืนสภาพที่เป็นอยู่เดิมได้ ก็ต้องมีการชดใช้รถยนต์คันใหม่ให้ หรือในกรณีการทำประกันภัยสำหรับร้านทองเพื่อป้องกันการชิงทรัพย์หรือปล้นทรัพย์ ถ้าในระหว่างอายุสัญญาในกรมธรรม์ เกิดเหตุชิงทรัพย์ทองรูปพรรณที่ร้านทองเกิดขึ้น ผู้รับประกันภัยต้องชดใช้ทองรูปพรรณให้เจ้าของร้านทองครบตามจำนวนที่เกิดความเสียหาย เพื่อให้มีการกลับคืนสู่สภาพเดิมเหมือนก่อนที่ไม่เคยเกิดวินาศภัยอันเป็นประโยชน์กับผู้เอาประกันภัยเพื่อบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น

4.4 ข้อยกเว้นการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

ผู้รับประกันภัยจะได้รับการยกเว้นไม่ต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแม้จะเกิดวินาศภัยดังที่ระบุไว้ในสัญญาต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่าผู้เอาประกันทุจริตหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ตามที่ระบุในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 879 บัญญัติว่า ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบในเมื่อความวินาศภัยหรือเหตุอย่างอื่นซึ่งได้ระบุไว้ในสัญญานั้น ได้เกิดขึ้นเพราะความทุจริตหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกัน

ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบในความวินาศภัยอันเป็นผลโดยตรงมาแต่ความไม่สมประกอบในเนื้อหาแห่งวัตถุที่เอาประกันภัย เว้นแต่จะได้อตกลงกันเป็นอย่างอื่น

จากบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น สามารถแยกประเภทข้อยกเว้นการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้ดังนี้

4.4.1 เนื่องจากความทุจริตของผู้เอาประกันวินาศภัย

คำว่า ทุจริต มีความหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 879 แตกต่างจากคำว่า โดยทุจริต ตามประมวลกฎหมายอาญา กล่าวคือ คำว่า ทุจริต หมายความว่า การกระทำที่มุ่งหมายให้เกิดวินาศภัยขึ้น โดยไม่คำนึงว่าผู้กระทำจะมีวัตถุประสงค์เพื่อสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนหรือไม่ก็ตาม

คำว่า ผู้เอาประกันวินาศภัย หมายความว่า คู่สัญญาประกันวินาศภัยฝ่ายซึ่งมีหน้าที่ชำระเบี้ยประกันวินาศภัย

ถ้าความวินาศภัยที่เกิดขึ้นนั้น ได้เกิดขึ้นเพราะความทุจริตของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ และไม่ว่าความทุจริตนั้นผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์จะมีวัตถุประสงค์เพื่อสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนหรือไม่ก็ตาม ผู้รับประกันภัยก็ไม่ต้องรับผิดชอบแม้จะเป็นวินาศภัยภายใต้เงื่อนไขในสัญญาประกันวินาศภัยก็ตาม เพราะบุคคลย่อมไม่สามารถถือเอาประโยชน์จากความทุจริตของตน ทำนองเดียวกับที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 5 อย่างไรก็ตาม การทุจริตด้วยความมุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดภัยขึ้นโดยตรง หรือ โดยลักษณะที่เห็นได้ว่าภัยนั้นเป็นผลอันจำต้องเกิดจากการกระทำนั้น ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้รับประกันภัยจะต้องแสดงให้ประจักษ์ถึงการทุจริตของผู้เอาประกันภัยเพื่อยกเว้นความรับผิดชอบของตน ดังมีคำพิพากษาศาลฎีกาวางบรรทัดฐานไว้ดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1468/2521 บริษัท โจทก์มีส่วนรู้เห็นให้มีการวางเพลิงเผาทรัพย์ของตนเองเพื่อหวังเงินประกัน จำเลยผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบ เพราะความวินาศภัยเกิดขึ้นเพราะความทุจริตของบริษัท โจทก์ผู้เอาประกันภัยตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 879

4.4.2 เนื่องจากความทุจริตของผู้รับประโยชน์

คำว่า ผู้รับประโยชน์ หมายความว่า บุคคลผู้ที่ถูกระบุชื่อให้เป็นผู้ที่พึงจะได้รับเงินจำนวนหนึ่งเรียกว่า ค่าสินไหมทดแทน จากผู้รับประกันภัยในกรณีเมื่อเกิดวินาศภัยขึ้นตามที่ระบุไว้ในสัญญา และแม้ว่าผู้รับประโยชน์จะเข้าแสดงตนและถือเอาประโยชน์จากสัญญาประกันภัยแล้วก็ตาม ถ้าวินาศภัยที่เกิดขึ้นกับวัตถุที่เอาประกันภัยเกิดเพราะความทุจริตของผู้รับประโยชน์ กรณีจะมีวัตถุประสงค์เพื่อสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนหรือไม่ก็ตาม และไม่ว่าจะเป็นวินาศภัยภายใต้เงื่อนไขของสัญญาประกันวินาศภัยหรือไม่ ผู้รับประกันภัยก็ไม่ต้องรับผิดชอบในความวินาศภัยเพราะวินาศภัยนั้นเกิดขึ้นจากความทุจริตของผู้รับประโยชน์นั่นเอง

4.4.3 เนื่องจากความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันวินาศภัย

คำว่า ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หมายความว่า การที่ไม่ใช้ความระมัดระวังเสียเลย ในการกระทำการใด ซึ่งถ้าหากได้ใช้ความระมัดระวังสักเพียงเล็กน้อยก็จะไม่เกิดภัยขึ้น ข้อสำคัญ ต้องเป็นความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ไม่แต่เพียงประมาทเลินเล่ออย่างธรรมดา กล่าวคือ แม้จะขาดความระมัดระวังอย่างวิญญูชนก็ยังไม่เป็นเหตุที่ยกเว้นความรับผิดชอบ เพราะการเอาประกันภัยก็คือมุ่งหมายที่จะปิดเป่าการเสี่ยงภัยทำนองนี้อยู่ด้วย โดยผู้ซึ่งมีหน้าที่ชำระเบี้ยประกันวินาศภัยไม่ใช้ความระมัดระวังขนาดที่แม้ได้ใช้แต่เพียงเล็กน้อย วินาศภัยก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ ผู้รับประกันวินาศภัยก็ไม่ต้องรับผิดชอบในความวินาศภัยเพราะความวินาศภัยนั้นเกิดจากความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันวินาศภัย แต่ถ้าวินาศภัยนั้นเกิดจากความประมาทเลินเล่อแต่ไม่ถึงกับร้ายแรง อันเป็นความบกพร่องของผู้เอาประกันภัยเพียงเล็กน้อย ผู้รับประกันวินาศภัยก็ยังคงต้องรับผิดชอบในความวินาศภัยนั้น ดังตัวอย่าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 260/2523 รถยนต์ราคา 100,000 บาท ผู้เช่าซื้อเอาประกันภัยไว้ 60,000 บาท ระบุผู้ให้เช่าซื้อเป็นผู้รับประกัน โชนะรถหายโจทก์ได้รับค่าเช่าซื้อมาบ้างแล้วยังคงค้างอยู่ 32,669 บาท ผู้เอาประกันภัยดิ่งกุญแจติดเครื่องยนต์ออก แต่มิได้ล็อกกุญแจประตูรถยนต์ไปซื้อถ้วยเดียวห่างที่จอดเอาไว้ 30 เมตร เป็นเวลา 10 นาที มีคนอยู่ในบริเวณนั้น รถหายไปไม่ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ผู้รับประกันภัยต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเต็มจำนวน 60,000 บาท กับดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 ต่อปี แก่ผู้ให้เช่าซื้อผู้รับประกันตามกรมธรรม์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 918/2519 โจทก์จอดรถไว้ใกล้ที่ว่าการอำเภอซึ่งบริเวณนั้นมีรถยนต์คันอื่นจอดอยู่ด้วย โดยปิดกระจก และล็อกกุญแจเรียบร้อย เป็นการไม่ใช้ความระมัดระวังในการสงวนทรัพย์สินเช่นวิญญูชนจะพึงปฏิบัติสมควรแก่พฤติการณ์ ดังนั้น โจทก์จึงมิได้ประมาทเลินเล่อเมื่อรถยนต์คันดังกล่าวถูกคนร้ายลักไป จำเลยต้องรับผิดชอบตามสัญญาประกันภัย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 312/2523 โจทก์ขับรถยนต์ผ่านเสาสัญญาณไฟไปแล้ว 3 ใน 4 ต้น ก็ถูกรถแท็กซี่ ซึ่งขับมาทางซ้ายชนที่ประตูเพราะได้รับสัญญาณไฟเขียวโดยไม่ต้องหยุดรอ การขับรถของโจทก์เป็นการประมาทฝ่าฝืนสัญญาณไฟแดงอย่างธรรมดา ไม่ใช่ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 879

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1111/2535 เครื่องหมายจราจร เป็นเครื่องหมายที่แสดงให้ผู้ขับรถได้ระมัดระวังเพื่อความปลอดภัย การเลี้ยวกลับรถโดยฝ่าฝืนเครื่องหมายจราจร ถ้าใช้ความระมัดระวังพอสมควรก็สามารถทำได้โดยปลอดภัย การฝ่าฝืนเครื่องหมายจราจรดังกล่าว จึงมิใช่เป็นความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงอันจะเป็นผลให้ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 879

4.4.4 เนื่องจากความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้รับประกัน

ในกรณีที่มิวินาศภัยเกิดขึ้นกับวัตถุที่เอาประกันวินาศภัย แม้เป็นวินาศภัยภายใต้เงื่อนไขของสัญญาประกันวินาศภัยก็ตาม ถ้าวินาศภัยนั้นเกิดขึ้นเพราะบุคคลผู้จะพึงได้รับค่าสินไหมทดแทนไม่ใช้ความระมัดระวังขนาดที่แม้ได้ใช้แต่เพียงเล็กน้อย วินาศภัยก็จะไม่เกิดขึ้น ผู้รับประกันวินาศภัยก็ไม่ต้องรับผิดชอบในความวินาศภัยเพราะวินาศภัยนั้นเกิดจากความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้รับประกันนั่นเอง

4.4.5 เนื่องจากความไม่สมประกอบในเนื้อหาแห่งวัตถุที่เอาประกัน

ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากวัตถุที่เอาประกันวินาศภัยอันเป็นผลตามธรรมดาที่อาจเกิดขึ้นภายใต้สภาวะปกติของวัตถุนั้น ตามปกติการประกันภัยย่อมมุ่งหมายจะป้องกันผลร้ายที่จะบังเกิดขึ้นแก่วัตถุที่เอาประกันภัย ไม่ใช่ป้องกันผลที่วัตถุนั้นจะเสื่อมโทรมไปตามธรรมชาติของมัน ซึ่งไม่มีใครจะป้องกันได้ อันเป็นผลที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ผู้รับประกันวินาศภัยก็ไม่ต้องรับผิดชอบในความวินาศภัยอันเป็นผลโดยตรงนั้น เพราะวินาศภัยได้เกิดจากความไม่สมประกอบในเนื้อแห่งวัตถุที่เอาประกันวินาศภัยนั่นเอง ดังมีตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาวางบรรทัดฐาน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 999/2496 การที่เรือซาร์ุดไปเป็นธรรมดาแห่งการใช้เป็นการไม่สมประกอบในวัตถุ อันอาจเป็นข้อยกเว้นไม่ต้องรับผิดชอบถ้าเรือเป็นวัตถุที่เอาประกันภัย แต่ไม่เสียหายจนไปถึงสินค้าที่บรรทุกเรือต้องเสียหายไปเพราะความชำรุดของเรือ ซึ่งไม่ใช่เสียหายเพราะความไม่สมประกอบในตัวสินค้า ซึ่งเป็นวัตถุที่เอาประกันภัยอันบรรทุกไปในเรือ

5. ผู้ที่มีสิทธิได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทน

กฎหมายได้กำหนดผู้ที่มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนที่อาจมีได้หลายบุคคล โดยอาจมีสิทธิการได้รับที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของกฎหมาย หรือเจตนาของผู้เอาประกันภัยที่จะระบุไว้ในสัญญาประกันภัยให้บุคคลใดเป็นผู้รับประกันภัย ซึ่งอาจแยกพิจารณาได้เป็นหลายกรณี

5.1 ผู้มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนโดยบทบัญญัติของกฎหมาย

ผู้ที่มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนโดยบทบัญญัติของกฎหมาย ได้มีการจำแนกประเภทของผู้ซึ่งกฎหมายกำหนดให้เป็นผู้มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนไว้ตามสัญญาประกันวินาศภัยไว้หลายประเภท โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการแสดงเจตนาของผู้เอาประกันภัย เช่น การรับโอนวัตถุเอาประกันโดยพินัยกรรม หรือ โดยบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งอาจแยกพิจารณาได้ดังนี้

5.1.1 ผู้รับโอนวัตถุที่ได้เอาประกันวินาศภัยโดยพินัยกรรม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1646 บัญญัติว่า บุคคลใดจะแสดงเจตนาโดยพินัยกรรมกำหนดการเพื่อตามในเรื่องทรัพย์สินของตนเอง หรือในการต่างๆ อันจะทำให้เกิดเป็นผลบังคับได้ตามกฎหมายเมื่อคนตายก็ได้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1673 บัญญัติว่า สิทธิและหน้าที่ใดๆ อันเกิดขึ้นตามพินัยกรรมให้มีผลบังคับเรียกร้องกันได้ตั้งแต่ผู้ทำพินัยกรรมตายเป็นต้นไป เว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรมจะกำหนดเงื่อนไข หรือเงื่อนไขให้มีผลบังคับเรียกร้องกันได้ภายหลัง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 875 วรรคแรก บัญญัติว่า ถ้าวัตถุอันได้เอาประกันภัยไว้ในวันเปลี่ยนมือไปจากผู้เอาประกันภัยโดยพินัยกรรมก็ดี หรือโดยบทบัญญัติกฎหมายก็ดี ท่านว่าสิทธิอันมีอยู่ในสัญญาประกันภัยก็ย่อมโอนตามไปด้วย

การที่ผู้เอาประกันวินาศภัยแสดงเจตนาขว่าวัตถุที่ได้เอาประกันวินาศภัยไว้ให้กับผู้รับพินัยกรรมโดยให้มีผลเมื่อผู้เอาประกันวินาศภัยถึงแก่ความตายนั้น เป็นการกำหนดการเพื่อตายในเรื่องวัตถุที่ได้เอาประกันวินาศภัยไว้เอง เป็นนิติกรรมอย่างหนึ่ง แต่การโอนวัตถุที่ได้เอาประกันวินาศภัยโดยพินัยกรรม จะมีผลบังคับเรียกร้องสิทธิเอาค่าผู้รับประกันวินาศภัยได้ก็ต่อเมื่อผู้เอาประกันวินาศภัยตายเท่านั้น ตัววัตถุที่เอาประกันวินาศภัยไว้จึงถูกโอนหรือถูกเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ไปยังผู้รับพินัยกรรมและกฎหมายกำหนดให้สิทธิอันมีอยู่ในสัญญาประกันวินาศภัยโอนตามไปด้วยหากต่อมาเกิดวินาศภัยขึ้นตั้งได้ระบุไว้ในสัญญา ผู้รับพินัยกรรมหรือผู้รับโอนวัตถุที่ได้เอาประกันวินาศภัยจึงเป็นผู้มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทน ดังนั้น สิทธิเรียกร้องของผู้รับโอนวัตถุที่ได้เอาประกันวินาศภัยไว้โดยพินัยกรรม จึงเกิดขึ้นได้โดยบทบัญญัติของกฎหมาย

5.1.2 ผู้รับโอนวัตถุที่ได้เอาประกันวินาศภัยโดยบทบัญญัติของกฎหมาย

การใช้บังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 875 ดังกล่าว จะต้องเป็นเรื่องที่ผู้เอาประกันภัยเป็นเจ้าของวัตถุที่เอาประกันภัยและมีการเปลี่ยนมือหรือโอนกรรมสิทธิ์จากผู้เอาประกันภัยไป ถ้าผู้เอาประกันภัยไม่ใช่เจ้าของวัตถุที่เอาประกันภัย เช่น เป็นผู้เช่าซื้อรถยนต์และเอารถยนต์นั้นไปประกันภัยไว้โดยระบุผู้ให้เช่าซื้อเป็นผู้รับประโยชน์ ต่อมาผู้เอาประกันภัยโอนสิทธิตามสัญญาเช่าซื้อให้แก่บุคคลภายนอกหรือผู้ให้เช่าซื้อ โอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้บุคคลอื่น บุคคลนั้นย่อมไม่มีสิทธิตามมาตรา 875 เพราะผู้โอนกรรมสิทธิ์ไม่ใช่ผู้เอาประกันภัย ผู้รับประโยชน์ยังคงมีสิทธิตามสัญญาประกันภัยอยู่แม้จะไม่ได้เป็นเจ้าของทรัพย์สินแล้วก็ตาม เนื่องจากผู้รับประโยชน์ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสีย ถ้าผู้เอาประกันภัยผ่อนชำระค่าเช่าซื้อครบถ้วนทำให้กรรมสิทธิ์ในรถยนต์ตกเป็นของผู้เอาประกันภัย ภายหลังจากนั้นผู้เอาประกันภัยโอนรถยนต์คันนั้นให้แก่บุคคลอื่น บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิตามมาตรา 875 เป็นเรื่องกรรมสิทธิ์ในวัตถุที่เอาประกันภัย

เปลี่ยนมือหรือโอนจากผู้เอาประกันภัยไปยังบุคคลอื่น มิใช่การเปลี่ยนมือหรือโอนกรรมสิทธิ์ใน วัตถุที่เอาประกันภัยมาเป็นของผู้เอาประกันภัย เช่น กรณีที่ผู้เอาประกันภัยรถยนต์เป็นผู้เช่าซื้อ ต่อมา ผู้เอาประกันภัยผ่อนชำระค่าเช่าซื้อครบถ้วนแล้ว กรรมสิทธิ์ในรถยนต์ตกมาเป็นของผู้เอาประกันภัย มิใช่เป็นการ โอนกรรมสิทธิ์ไปยังบุคคลภายนอก ก็ไม่อาจนำมาตรา 875 มาใช้บังคับได้ ดังตัวอย่าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 656/2521 โจทก์เช่าซื้อรถยนต์จาก ส. โดย ส. เอาประกันภัยไว้ กับจำเลย โจทก์เป็นผู้เสียเบี้ยประกันภัยในนามของ ส. ต่อมาโจทก์ชำระค่าเช่าซื้อครบถ้วนและโอน ทะเบียนมาเป็นของโจทก์แล้ว แต่โจทก์ยังคงให้ ส. ติดต่อเอาประกันภัยกับจำเลยโดยกรมธรรม์ ระบุชื่อ ส. เป็นผู้เอาประกันภัยแต่มีวงเล็บชื่อโจทก์และที่อยู่ของ โจทก์เป็นที่อยู่ของผู้เอาประกันภัย ถือว่าโจทก์เป็นผู้เอาประกันภัยมีอำนาจฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยได้แม้ว่ากรมธรรม์ ประกันภัยจะระบุชื่อของ ส. เป็นผู้เอาประกันภัยก็ตาม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 35/2513 ตามกรมธรรม์ประกันภัยซึ่ง ข. ผู้เอาประกันภัยทำไว้ กับจำเลยผู้รับประกันภัย ระบุให้โจทก์เป็นผู้รับประโยชน์ เมื่อทรัพย์สินที่เอาประกันภัยถูกเพลิงไหม้ หมด และโจทก์มีหนังสือบอกกล่าวให้จำเลยทราบแล้วว่าจะถือเอาประโยชน์จากสัญญาตาม กรมธรรม์นั้น สิทธิของโจทก์ย่อมเกิดขึ้นตั้งแต่วันที่แสดงเจตนาดังกล่าว ข. หรือจำเลยหาอาจ เปลี่ยนแปลงหรือระงับสิทธินั้นในภายหลังได้ไม่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 971/2524 โจทก์ผู้รับประกันภัยรถยนต์ซึ่ง ส. ได้ให้ ก. เช่าซื้อ ไว้ แม้สัญญาประกันภัยจะได้กระทำในนาม ส. ผู้เอาประกันภัยก็ตาม แต่ ก. ได้ชำระค่าเช่าซื้อ ครบถ้วนแล้วก่อนสัญญาประกันภัยสิ้นสุดลง กรรมสิทธิ์ในรถยนต์จึงโอนจาก ส. ไปเป็นของ ก. แล้ว เมื่อรถยนต์หายไปเพราะการกระทำของจำเลย และโจทก์ยอมชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้ ก. จึงเป็นการยอมรับว่าสิทธิอันมีอยู่ตามสัญญาประกันภัยได้โอนไปยัง ก. แล้ว โจทก์ย่อมเข้ารับช่วง สิทธิของ ก. ผู้เอาประกันภัยที่จะฟ้องจำเลยให้รับผิดชอบได้

การทำสัญญาประกันวินาศภัยผู้เอาประกันภัยกับผู้รับประโยชน์อาจจะมิใช่คน เดียวกันก็ได้ และผู้รับประโยชน์จะเป็นบุคคลใดก็ได้แม้จะมิใช่เป็นผู้มีส่วนได้เสีย ในกรณีที่ผู้เอา ประกันภัยเป็นเจ้าของวัตถุที่เอาประกันภัย และทำสัญญาประกันวินาศภัยไว้ โดยระบุให้ บุคคลภายนอกเป็นผู้รับประโยชน์นั้น ลักษณะของสัญญาดังกล่าวถือได้ว่าเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์ ของบุคคลภายนอกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 374 สิทธิของผู้รับประโยชน์จะมี ขึ้นต่อเมื่อได้แสดงเจตนาแก่ลูกหนี้ว่าจะถือเอาประโยชน์จากสัญญานั้น ถ้าทราบใดผู้รับประโยชน์ ยังมีได้แสดงเจตนาถือเอาประโยชน์จากสัญญาดังกล่าว และผู้เอาประกันภัยโอนกรรมสิทธิ์ในวัตถุที่ เอาประกันภัยไปยังบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกย่อมได้สิทธิตามมาตรา 875 และเมื่อสิทธิของ บุคคลภายนอกได้เกิดขึ้นตามสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกนั้นแล้ว คู่สัญญาหาอาจ

เปลี่ยนแปลงสิทธิของเขาในภายหลังได้ไม่ เพราะสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิเฉพาะตัวของคู่สัญญาตามเงื่อนไขของสัญญาประกันภัย

5.2 ผู้มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนโดยนิติกรรม

สัญญาประกันวินาศภัยเกิดจากการที่คู่กรณีสองฝ่ายตกลงทำนิติกรรมมีการแสดงเจตนาทำคำเสนอและคำสนองที่ถูกต้องตรงกันจนเกิดเป็นสัญญาประกันภัย เกิดคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้รับประกันวินาศภัย เป็นผู้ซึ่งจะต้องมีหน้าที่ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนกรณีเมื่อมีวินาศภัยตามสัญญาประกันภัยเกิดขึ้นกับคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่า ผู้เอาประกันวินาศภัยซึ่งมีหน้าที่จ่ายเงินจำนวนหนึ่งเรียกว่า เบี้ยประกันภัย ตามที่ตกลงไว้ในสัญญาประกันวินาศภัย จึงจะเป็นผู้ที่มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนจากผู้รับประกันวินาศภัยกรณีเกิดวินาศภัยตามที่ได้มีการตกลงกันไว้ในสัญญา ซึ่งผู้มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนโดยนิติกรรมนี้ หมายความว่า ผู้ซึ่งคู่สัญญาตกลงกำหนดให้เป็นผู้มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันวินาศภัย ซึ่งอาจแยกได้ดังนี้

5.2.1 ผู้เอาประกันวินาศภัย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 บัญญัติว่า อันสัญญาประกันภัยนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้น หรือในเหตุอย่างอื่นในอนาคตคงได้ระบุนไว้ในสัญญา และในการนี้บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่าเบี้ยประกันภัย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 862 วรรคสองและวรรคสี่ บัญญัติความหมาย

คำว่า ผู้เอาประกันภัย ท่านหมายความว่า คู่สัญญาฝ่ายซึ่งตกลงจะส่งเบี้ยประกันภัย
 หนึ่งผู้เอาประกันภัยและผู้รับประโยชน์นั้น จะเป็นบุคคลคนหนึ่ง คนเดียวกันก็ได้
 ผู้เอาประกันวินาศภัยเป็นคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งที่มีความสำคัญ เป็นบุคคลซึ่งตกลงจะส่งใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นค่าเบี้ยประกันให้ผู้รับประกันวินาศภัย ซึ่งเมื่อเกิดมีภัยขึ้น ผู้รับประกันจึงจะจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันหรือผู้ซึ่งถูกระบุชื่อในสัญญาประกันวินาศภัยให้เป็นผู้รับประโยชน์จากสัญญาเมื่อเกิดความเสียหายขึ้น

จากลักษณะของสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องอาศัยความซื่อสัตย์สุจริตระหว่างคู่กรณี จะต้องเปิดเผยข้อความจริงต่างๆ ให้ทราบก่อนที่จะเข้าทำสัญญา ฉะนั้น จึงเกิดหน้าที่ที่มีความสำคัญที่ผู้เอาประกันภัยจะต้องแถลงข้อความจริงที่เป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับตัวสัญญาหรือตัววัตถุที่จะขอเอาประกันภัยกับผู้รับประกันวินาศภัย ซึ่งถ้าผู้เอาประกันวินาศภัยไม่เปิดเผยข้อความที่เป็นความจริง หรือบิดเบือนสาระสำคัญในทรัพย์สิน หรือแถลงข้อความที่รู้ๆ ว่าเป็นความเท็จแก่

บริษัท สัญญาที่ทำไว้นั้นถือว่าเป็นโมฆะ บริษัทประกันภัยมีสิทธิบอกล้างสัญญาได้ โดยบอกกล่าวให้ผู้เอาประกันวินาศภัยทราบตามเงื่อนไขของสัญญาประกันภัย ถึงความไม่สุจริตของตัวผู้เอาประกันภัยเอง อันมีผลทำให้สัญญาประกันภัยสิ้นสุดบังคับกันได้ระหว่างคู่สัญญาตามที่กฎหมายกำหนด ดังมีตัวอย่าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6809/2539 กรมธรรม์ระบุว่า สัญญาประกันภัยรายนี้ จำเลยที่ 2 เป็นผู้เอาประกันภัยและ ป. เป็นผู้รับประโยชน์ จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นลูกจ้างของจำเลยที่ 2 จึงไม่ได้เป็นผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ อันจะทำให้จำเลยที่ 3 ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบหากวินาศภัยได้เกิดขึ้นเพราะความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของจำเลยที่ 1 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 879 และจะแปลความหมายของคำว่า ผู้เอาประกันภัยตามมาตรา 879 วรรคหนึ่ง รวมถึงลูกจ้างของผู้เอาประกันภัยด้วยก็ขัดกับค่านิยมของคำว่า ผู้เอาประกันภัย ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 862 อีกทั้งตามกรมธรรม์มีข้อยกเว้นที่ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบตามสัญญาประกันภัยเพื่อความเสียหายต่อทรัพย์สินของบุคคลภายนอกไว้หลายประการ แต่ไม่มีกรณีที่ลูกจ้างของผู้เอาประกันภัยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงหรือไม่ เพราะเมื่อไม่มีข้อยกเว้นที่จำเลยที่ 3 ไม่ต้องรับผิดชอบทั้งตามบทบัญญัติของกฎหมายและตามสัญญาประกันภัย จำเลยที่ 3 ซึ่งเป็นผู้รับประกันภัยจึงต้องรับผิดชอบต่อโจทก์

5.2.2 ผู้รับประโยชน์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 862 วรรคสาม บัญญัติว่า คำว่า ผู้รับประโยชน์ ท่านหมายความว่า บุคคลผู้จะพึงได้รับค่าสินไหมทดแทน หรือรับจำนวนเงินใช้ให้ตามที่ระบุไว้ในกรมธรรม์ประกันภัยให้เป็นผู้รับประโยชน์

ผู้รับประโยชน์ในสัญญาประกันวินาศภัยอาจเป็นบุคคลคนเดียวกับกับผู้เอาประกันวินาศภัยหรืออาจเป็นบุคคลอื่นก็ได้แม้เป็นบุคคลที่ไม่มีส่วนได้เสียในวัตถุที่ขอเอาประกันภัยไว้ก็ตาม แต่จะได้รับการประโยชน์ตามสัญญาประกันภัยก็ต่อเมื่อเข้ารับเอาประกันภัยนั้นแล้ว ก่อนที่ผู้รับประโยชน์แสดงเจตนาเข้ารับประโยชน์ ผู้เอาประกันภัยสามารถเปลี่ยนผู้รับประโยชน์ได้ตามความพอใจ แต่ถ้าผู้รับประโยชน์ได้แสดงเจตนาเข้ารับประโยชน์แล้วจะเปลี่ยนแปลงอีกไม่ได้ เพราะเมื่อแสดงเจตนาเข้ารับประโยชน์แล้วความเป็นผู้รับประโยชน์ก็ย่อมมีความสมบูรณ์ ถ้ามีเหตุตามเงื่อนไขของสัญญาประกันภัยเกิดขึ้น ผู้รับประโยชน์จะได้รับประโยชน์จากสัญญาประกันภัยทันที ผู้รับประโยชน์จึงเป็นผู้เข้ารับประโยชน์แทนที่ผู้เอาประกันภัย แต่สามารถเรียกร้องผู้รับประกันภัยได้ในนามของตนเอง ตามที่ระบุไว้ในสัญญาประกันภัย เป็นไปตามหลักของสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอก ซึ่งการแสดงเจตนาเข้ารับประโยชน์ตามสัญญาประกันภัยนั้น กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้ว่าจะต้องแสดงเจตนาเมื่อใดด้วยวิธีใด ดังนั้น จะแสดงเจตนา ก่อนหรือหลังเกิดเหตุก็ได้

และจะกระทำด้วยวิธีใดก็ได้ที่ทำให้การแสดงเจตนาขึ้นไปถึงผู้รับประกันภัยและผู้รับประกันภัยได้ทราบถึงการแสดงเจตนาไปแล้ว อันจะมีผลให้ผู้แสดงเจตนาเป็นผู้รับประกันภัยตามที่ระบุไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย ดังตัวอย่าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 32/2521 ผู้เช่าซื้อเอาประกันภัยรถยนต์ที่เช่าซื้อ โดยระบุผู้ให้เช่าซื้อเป็นผู้รับประกันภัย รถยนต์เกิดอุบัติเหตุ ผู้ให้เช่าซื้อแจ้งให้ผู้รับประกันภัยใช้ค่าเสียหายตามกรมธรรม์ประกันภัย เป็นการถือเอาประกันภัยตามสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกและฟ้องคดีเองได้ ไม่ใช่ฟ้องแทนผู้เช่าซื้อ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2123/2538 กรมธรรม์ประกันภัยซึ่ง ส. ผู้เอาประกันภัยทำไว้กับจำนวนผู้รับประกันภัยระบุให้โจทก์เป็นผู้รับประกันภัยอันเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์แก่บุคคลภายนอกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 374 เมื่อรถยนต์ที่เอาประกันภัยไว้พลิกคว่ำได้รับความเสียหายโจทก์ซึ่งเป็นผู้รับประกันภัยได้ทวงถามให้จำเลยชำระค่าเสียหาย แต่จำเลยไม่ยอมชำระ ถือได้ว่าโจทก์ได้แสดงเจตนาที่จะถือเอาประกันภัยจากสัญญาตามกรมธรรม์ดังกล่าวแล้ว โจทก์จึงมีอำนาจฟ้องจำเลยให้รับผิดชอบต่อโจทก์ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 132/2540 โจทก์เช่าซื้อรถบรรทุกจากบริษัท ก. บริษัท ก. จัดการให้โจทก์เอาประกันภัยกับจำเลย โดยระบุให้บริษัท ก. ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกเป็นผู้จะพึงได้รับค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 862 เมื่อบริษัท ก. มิได้แสดงเจตนาว่าจะถือเอาประกันภัยจากสัญญาประกันภัย สิทธิของบุคคลภายนอกจึงยังไม่เกิดตามมาตรา 374 วรรคสอง เมื่อรถบรรทุกพลิกคว่ำได้รับความเสียหาย โจทก์จึงมีสิทธิฟ้องบังคับจำเลยให้รับผิดชอบตามสัญญาประกันภัยได้โดยบริษัท ก. ไม่จำเป็นต้องโอนสิทธิเรียกร้องให้โจทก์ฟ้อง